

Sillä minä on katoava

Tanssityöläisen pohdintoja minuudesta ja
toimijuudesta

ELSA HEIKKILÄ

TANSSINOPETTAJAN MAISTERIOHJELMA

Sillä minä on katoava
Tanssityöläisen pohdintoja minuudesta ja
toimijuudesta

ELSA HEIKKILÄ

TIIVISTELMÄ

Päiväys: 01.04.2019

TEKIJÄ Elsa Heikkilä		KOULUTUS- TAI MAISTERIOHJELMA Tanssinopettajan maisteriohjelma	
KIRJALLISEN OSION / TUTKIELMAN NIMI Sillä minä on katoava - Tanssityöläisen pohdintoja minuudesta ja toimijuudesta		KIRJALLISEN TYÖN SIVUMÄÄRÄ (SIS. LIITTEET) 67 s.	
TAITEELLISEN / TAITEELLIS-PEDAGOGISEN TYÖN NIMI Sillä minä on katoava (TYÖRYHMÄ: Elsa Heikkilä, Jari Koho, Leena Nuora, Kenneth Siren, Kristina Saajanaho, Outi Suontausta, Nanni Vapaavuori, ensi-ilta 11.10.2018, Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu). Teatterikorkeakoulun tuotantoa ☒			
Kirjallisen osion/tutkielman saa julkaista avoimessa tietoverkossa. Lupa on ajallisesti rajoittamaton.	Kyllä ☒ Ei ☐	Opinnäytteen tiivistelmän saa julkaista avoimessa tietoverkossa. Lupa on ajallisesti rajoittamaton.	Kyllä ☒ Ei ☐
<p>Taiteellis-pedagoginen opinnäytteeni tarkastelee tanssityöläisen minuutta ja toimijuutta sekä siihen vaikuttavia tasoja. Lähestyn minuutta ja toimijuutta henkilökohtaisesta situaatiostani sekä historiastani käsin käyttäen aineistona omaa oppimispäiväkirjaani. Lisäksi käytän aineistona työryhmän sekä yleisön haastattelumateriaalia <i>Sillä minä on katoava</i> –esityksen osalta. Työni rakenteen lähtökohtana käytän Felix Guattarin Kolme ekologiaa –kirjaa ja sen esittelemien kolmen tason vaikutuksia minuuteen sekä toimijuuteen. Opinnäytteeni pohjautuu Guattarin ajatusten lisäksi feministiseen teoriaan, intersektionaalisuuteen, dialogisuusfilosofiaan ja holistiseen ihmiskäsitykseen. Praktiikassani intersektionaalisuuden huomioiminen ja feminististen pedagogiikan käytännöt tukevat ja täydentävät dialogisuusfilosofiaan nojaavia toimintatapoja.</p> <p><i>Sillä minä on katoava</i> –esitys toteutettiin Taideyliopiston Teatterikorkeakoulussa syksyllä 2018. Prosessin vetäjänä pyrin mahdollistamaan tasavertaisen toimijuuden kaikille työryhmän jäsenille sekä luomaan tilaa, jossa kaikenlaiset kokemukset ja tuntemukset saavat olla osa prosessia. Esitys tapahtui esiintyjien kanssa jaetussa tilassa, jossa yleisö sai liikkua vapaasti esityksen aikana.</p> <p>Ensimmäisessä luvussa kirjoitan mentaalista tasosta minuuden näkökulmasta. Aavaan minuutta filosofisessa merkityksessä ja kirjoitan siitä, minkälaisista lähtökohdista lähestyimme minuutta <i>Sillä minä on katoava</i> -esityksen prosessissa. Toisessa luvussa lähestyn sosiaalista tasoa yhteiskuntaluokan, tanssijuuden sekä äitiyden näkökulmista. Pohdin tasavertaisen toimijuuden muodostumista ja sitä, minkälaisia kysymyksiä voisi huomioida sitä rakentaessaan. Kolmannessa luvussa pohdin ympäristöllistä tasoa ja moniaistisen työskentelyn yhteyksiä luontosuhteeseen. Kirjoitan siitä, miten taiteellisessa prosessissa toimintamme lähtökohtana voisi olla ei-inhimillisten ja inhimillisten toimijoiden kunnioittaminen. Lähestyn kysymystä kanssakulkijuuden näkökulmasta, jota aavaan sekä taiteellisen prosessimme osalta että katsojapositiosta käsin.</p> <p>Lopuksi pohdin sitä, mitä olen oppinut opinnäyteprosessini aikana. Pohdin muutoksia etiikassani ja maailmankuvassani. Tämän prosessin jälkeen olen askeleen lähempänä sellaista toimijuutta, joka mahdollistaa tanssityöläisenä toimimisen dialogissa yhteiskunnan kanssa. Toiveenani on tehdä työtä, joka on epämääräistä ja haurasta. Haluan löytää töitä, joissa minua ei sijoiteta kapean ammattinimikkeen toimijuuden mahdollistavaan maailmaan. Haluan tuntea vapauden kokemuksen tehdessäni työtäni. Sellaisen vapauden, joka saa minut unohtamaan, että tässä on kyse työn tekemisestä. Ehkä kyse onkin elämisestä ja siitä, että tuntee olevansa elossa. Taide ja elämä limittyvät, sotkeutuvat ja ympäröivät minua.</p> <p>Ymmärrykseni omasta situaatiostani ja sen vaikutuksista toimijuuteeni on vahvistunut maisteriopintojeni aikana. Olen oppinut hahmottamaan yhteiskunnallista ja sosiaalista rakennettamme paremmin ja hahmotan oman paikkani siinä selkeämmin. Opinnäytteeni tekee näkyväksi eriarvoisuutta, jota rakenteet kannattelevat. Praktiikkani ehdottaa, että rakenteita tulee ja voi huomioida konkreettisilla toimilla. Kysyminen, keskusteleminen, kuunteleminen, tilan antaminen ja kanssakulkijan roolin ottaminen ovat ehdotuksiani omalakisena toimijuuden vahvistamiseen. Tarkoituksena ei ole poistaa erilaisia lähtökohtia ja taustoja, mutta voimme toivottavasti tasoittaa tietä huomioimalla ne.</p>			
ASIASANAT Tanssi, tanssipedagogiikka, moniaistisuus, minuus, toimijuus, tanssityöläinen, luontosuhde, dialogisuusfilosofia, yhteiskuntaluokat, feministinen pedagogiikka			

SISÄLLYSLUETTELO

---

1. JOHDANTO	9
2. TAITEELLIS-PEDAGOGISEN OPINNÄYTTEENI LÄHTÖKOHTIA	12
2.1 <i>Teoreettinen viitekehys</i>	12
2.2. <i>Sillä minä on katoava -esitys</i>	15
<hr/>	
3. ENSIMMÄINEN EKOLOGIA, MENTAALINEN TASO	26
3.1 <i>Minuudesta filosofisessa merkityksessä</i>	27
3.2 <i>Minuudesta Sillä minä on katoava -esityksen kontekstissa</i>	29
<hr/>	
4. TOINEN EKOLOGIA, SOSIAALINEN TASO	33
4.2 <i>Yhteiskuntaluokkien merkityksestä toimijuuden muodostumisessa</i>	34
4.3 <i>Minä, työläinen</i>	40
4.4 <i>Minä, tanssija</i>	43
4.5 <i>Minä, äiti</i>	46
4.5 <i>Tasavertaisen toimijuuden muodostumisesta</i>	48
<hr/>	
5. KOLMAS EKOLOGIA, YMPÄRISTÖLLINEN TASO	55
5.1 <i>Moniaistisen harjoittelun yhteyksistä luontosuhteeseen</i>	56
5.2 <i>Kanssakulkijuus taiteellisessa prosessissa</i>	61
5.3 <i>Kanssakulkijuus katsojapositiosta käsin tarkasteltuna</i>	63
<hr/>	
6. LOPUKSI	69
LÄHTEET	73

Opinnäytteessäni olevat kuvat ovat *Sillä minä on katoava -esityksestä* ja ne on kuvannut Sanni Siira.

1. JOHDANTO

Huomaan olevani perustavanlaatuisten kysymysten äärellä. Sellaisten, kuten mikä minulle on tärkeää ja miten ihmeessä voisin kirjoittaa siitä. Kirjoittaa jostakin sellaisesta, joka on alati muuttuvaa, liikkuvaa ja murenevaa. Tämä kokonaisuus on yhdessä tarkastettavan esityksen kanssa opinnäytteeni Taideyliopiston Teatterikorkeakoulun tanssinopettajan maisteriohjelmasta. Pyrin avaamaan työssäni sitä kokonaisvaltaista muutosta, jonka olen kohdannut opintojeni aikana. Muutosta etiikassani, minuudessa ja ennen kaikkea taiteilijuudessa. Ajattelen tällä hetkellä lähestyväni kaikkea erilaista työn tekemistäni taiteilijuudestani käsin. En halua erotella erillisiä tanssijan tai tanssinopettajan tai esityksen tekijän rooleja, vaan pyrin lähestymään näitä kaikkia samoista lähtökohdista käsin.

Ehkä minun olisi hyvä varoittaa siitä, että tekstini on hyvin henkilökohtainen. Minusta tuntuu, että joka kerta kun avaan suuni tai kirjoitan, minun pitäisi varoittaa siitä. Välillä tuntuu, että en ole mitään muuta, kuin läpeensä henkilökohtainen. Niin henkilökohtainen, että hävettää. Nolottaa. Pelottaa. Tämän kirjoitusprosessin aikana olen antanut näiden tunteiden vaellella minussa. Kaikki minussa ja ympärilläni on saanut tapahtua ja saa tapahtua. Hämmennys. Liikuttuminen. Epätoivo. Rakkaus.

Kirjoitan opinnäytteessäni tanssityöläisen minuudesta ja toimijuudesta. Kirjoitan rakenteellisesta eriarvoisuudesta, joka vaikuttaa toimijuuteen. Lähestyn kysymyksiä henkilökohtaisesta kokemuksesta ja situaatiostani käsin ja tarkastelen, miten oma toimijuuteni on avautunut tanssijan roolista kohti aktiivisesti yhteiskunnan jäsenenä toimivaa tanssitaiteilijaa.

Avaan omia kokemuksiani opintojeni aikana ja niitä ennen sekä katsojien ja työryhmän kokemuksia *Sillä minä on katoava* -esityksen osalta. Kirjoitan siitä, minkälaisia kysymyksiä tuli vastaani, kun yritin taiteellisen prosessin aikana

purkaa olemassa olevia hierarkioita. Tämä tuntuu tällä hetkellä olennaiselta omaa taustaani vasten peilattuna.

Lähestyn kysymyksiä avaten omaa historiaani sekä taiteen tekemistä kolmesta eri näkökulmasta käsin; mentaalista, sosiaalisesta sekä ympäristöllisestä tasosta käsin. Käytän työni rakenteen lähtökohtana Felix Guattarin kirjaa Kolme ekologiaa (1989). Näiden tasojen tarkasteleminen tuntuu tärkeältä, koska yhteiskuntamme on tilassa, jossa mielestäni tarvitaan kerroksellista ymmärrystä ihmisen toiminnasta ja sen seurauksista.

Taiteellis-pedagogisen opinnäytteeni tavoitteena on tehdä näkyväksi tasoja, jotka vaikuttavat minuuteen ja toimijuuteen. Ajattelen, että näiden tasojen huomioiminen voi auttaa rakentamaan dialogista oppimisympäristöä tai epähierarkista työskentely-ympäristöä taiteellisessa prosessissa.

Minua kiinnostaa se, miten vallan jakamisen kautta voisi avautua yhteisöllisyyttä ja toisista välittämistä. Olen kiinnostunut tutkimaan, miten myötäeläminen, kuunteleminen ja toiselle tilan antaminen voivat mahdollisesti avata tilaa syvälliselle läsnäololle sekä kaikkien ihmisten, lajien ja ympäristön kunnioittamiselle.

Taiteen tekeminen ei ole minulle irrallista yhteiskunnastamme vaan päinvastoin yritän kurkotella kohti yhteiskuntaa, muutosta ja vaikuttamista. Toisaalta myös vaikuttumista. Dialogia oman itseni ja ympärilläni tapahtuvien asioiden kanssa. Tietoisuuden tasoa, jossa havaitsisin kaikki kolme edellä mainitsemaani ekologiaa ja tämän havainnon kautta avautuvaa toimijuutta – täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä.

Olen oppinut maisteriopintojeni aikana paljon kirjoittamisesta akateemisessa viitekehyksessä, mutta yhä edelleen ihmettelen ja tutkailen mitä se oikeastaan tarkoittaa. Ymmärrän, että tämä työni on vain pintaraapaisu kaikista näistä kysymyksistä, enkä pääse kysymyksissä niin syvälle kuin haluaisin. Hahmotan

ajan, ymmärryksen, sivumäärän ja lähtökohtien rajallisuuden. Tavoitteenani on kuitenkin, että tämä työ syventää omaa ymmärrystäni ja antaa teoreettista vahvistusta omalle ajattelulleni, jotta minun olisi helpompi artikuloida oman työni sisältöä sekä merkitystä tulevaisuudessa. Lisäksi toivon, että työni tarjoaa ajatuksia ja näkökulmia myös muille tanssipedagogiikan ja tanssitaiteen parissa toimiville.

2. TAITEELLIS-PEDAGOGISEN OPINNÄYTTEENI LÄHTÖKOHTIA

2.1 Teoreettinen viitekehys

Opinnäytteeni pohjautuu Guattarin ajatusten lisäksi feministiseen teoriaan, intersektionaalisuuteen, dialogisuusfilosofiaan ja holistiseen ihmiskäsitykseen.

Feministi ja tutkija bell hooks (synt. Gloria Watkins) on postmoderni ajattelija, joka tutkimuksillaan on tehnyt näkyväksi ja purkanut olemassa olevia valtarakenteita. Hän on omien henkilökohtaisten kokemuksensa jakamisen kautta avannut tilaa ajatukselle siitä, että henkilökohtainen on poliittisen lisäksi myös teoreettista. (Rantonen 2000, 188–190.) hooks ei ajattele yhteiskunnallisen eriarvoisuuden tyhjentyvän patriarkaatin käsitteeseen, vaan ymmärtää esimerkiksi myös kapitalismin vaikuttavan siihen. Valtarakenteet perustuvat pitkälti taloudelliseen ja poliittiseen valtaan, mutta näiden lisäksi meidän tulee ottaa huomioon vaikutusvalta ja toimintakyky. (Rantonen 2000, 193.)

Feministisessä teoriassa korostetaan intersektionaalisuutta, joka näkyy myös minun ajattelussani ja praktiikassani. Intersektionaalisuus huomioi erilaisia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia tekijöitä, jotka vaikuttavat erottavina ja päällekkäisinä tekijöinä ihmisten kokemuksiin (Tolonen 2008, 11). Kimberle Crenshaw on esitellyt ensimmäisenä intersektionaalisuus –käsitteen. Hänen mukaansa rakenteet risteävät moninaisesti, jolloin edes luokan ulottuvuus ei ole erillinen etnisestä tausta ja sukupuolesta (Crenshaw 1991, 2–3).

Tanssinopettajan maisteriohjelmassa opetuksen taustalla vaikuttavina teorioina olivat holistinen ihmiskäsitys sekä dialogisuusfilosofia. Näiden

teorioiden kautta sain opintojeni aikana vahvistusta sille ihmiskuvalle, johon toimintani oli jo ennen opintojakin vahvasti perustanut.

Filosofi Martin Buberin mukaan dialogisuus perustuu minä-sinä suhteelle, joka avaa mahdollisuuden toisen kohtaamiselle vaikuttavana, todellisena tapahtumana. Minä-sinä suhde on vastakkainen esineellistävälle minä-se suhteelle. Dialogisessa kohtaamisessa syntyy välitön yhteys minän ja sinän välille, jolloin ennako-oletukset tai luokittelut eivät ole läsnä kohtaamisessa. Tällainen yhteys syntyy vastavuoroisesti minän ja sinän välillä. (Buber 1993, 25–38.)

Buberin mukaan dialoginen kohtaaminen syventää ihmisen liittyneisyyttä maailmaan ja toteutuessaan tarkoittaa syvällistä läsnäoloa nyt-hetkessä. Tällainen kohtaaminen vaikuttaa ihmiseen perustavanlaatuisella tavalla, mutta yhteyden ylläpitäminen ei ole mahdollista kokoaikaisesti. Dialogisuus toteutuu vain hetkittäin ennen kuin se liukuu takaisin minä-se suhteeksi. (Buber 1993, 55–58.)

Ajattelen, että taide mahdollistaa kohtaamisen ja dialogin syntymisen erilaisten ihmisten välille. Taide voi avata uusia maailmoja ja näkökulmia. Taide voi tehdä näkyväksi jotakin, joka yhteiskunnassamme on piilotettuna. Dialogisen kohtaamisen syvyys on auennut minulle opintojeni aikana aivan uudella tavalla tai ehkä pikemminkin voisin sanoa, että näen enemmän mahdollisuuksia ja sävyjä, jotka kohtaamisten kautta voivat avautua. Vuorovaikutuksen korostaminen ja kuulluksi ja nähdyksi tulemisen kysymykset ovat olleet työssäni läsnä jo pitkään, mutta koen ajatteluni syventyneen itsellenikin yllättävällä tavalla näiden opintojen aikana. Samaan aikaan kun ymmärrykseni on syventynyt, olen alkanut hahmottaa paremmin, miten monenlaisia esteitä tai haasteita dialogisessa kohtaamisessa on.

Filosofi Lauri Rauhalan mukaan ihminen tulee parhaiten ymmärretyksi, kun ajattelemme häntä kokonaisvaltaisena, kehollisena, tajunnallisena ja

situationaalisenä olentona. Nämä kaikki puolet ihmisessä kietoutuvat toisiinsa, eikä niitä voi erottaa toisistaan. Ne tekevät ihmisestä ainutlaatuisen yksilön. Kehollisuudella Rauhala tarkoittaa orgaanisia elintoimintoja, jotka toimivat itsenäisesti. Tajunnallisuus taas tarkoittaa olemassaoloamme henkisesti tasolla ja se antaa mahdollisuuden inhimilliseen kokemukseen. Tajunnallisuus antaa merkityssuhteet asioille ja niiden kautta rakentaa maailmankuvaamme. Situationaalisuus tarkoittaa ihmisen suhdetta todellisuuteen oman historiansa ja elämäntilanteensa kautta. Useita tilanteensa komponentteja ihminen voi valita itse, kuten ammattinsa, harrastuksensa tai avioliitonsa. Osa komponenteista taas määräytyvät kohtalonomaisesti, kuten vanhemmat tai kansalaisuus. Tilanteen voi jakaa myös konkreettisiin komponentteihin ja ideaaleihin komponentteihin. Konkreettisia osatekijöitä ovat esimerkiksi ilmasto, saasteet ja bakteerit. Ideaalisia komponentteja taas ovat esimerkiksi arvot, normit ja taide. (Rauhala 2014/1983, 31–46.)

Kuitenkin opinnäytteessäni koin tarpeelliseksi tarkastella muitakin tasoja, kuin dialogiseen filosofiaan perustuvaa taiteellista prosessia. Siinäkin olisi varmasti ollut paljon pohdittavaa minulle, mutta pyrkimykseni on ymmärtää hiukan laajemmin erilaisia tasoja, jotka vaikuttavat toimijuuteen.

Koska työni pyrkii käsittelemään minuutta ja toimijuutta monesta eri näkökulmasta käsin, käytän työni rakenteen lähtökohtana Guattarin teosta *Kolme ekologiaa* (1989). Ajattelen, että tasavertainen kohtaaminen on mahdollinen vain, jos pyrimme huomioimaan erilaiset rakenteet ja kerrokset, jotka toimijuuteen vaikuttavat. Guattarin teksti on edelleen riipaisevan ajankohtainen, vaikka se onkin vuodelta 1989. Se tarjoaa ratkaisuja ongelmiin, jotka ovat yhä tänäkin päivänä ratkaisematta. Lukiessani kirjaa, tulin taas kerran surulliseksi siitä, miten pitkään meillä on ollut jo samat ongelmat ja toisaalta siitä, miten haluton ja kyvytön ihmiskunta on näitä ongelmia kohtaamaan tai ratkomaan. Jo 80-luvulla ymmärrettiin ihmisten toimien uhkaavan elämän säilymistä maapallolla. Guattari on kuitenkin ekologisen ympäristömme lisäksi huolissaan yhteiskunnallisesta ja mentaalista

ympäristöstämme. Suhteemme ulkopuoleemme on muuttunut peruuttamattomasti ja ihmisen toimia tulisi tarkastella ympäristöllisestä, yhteiskunnallisesta ja sosiaalisesta tasosta käsin. (Guattari 1989.)

Guattarin mukaan tarvitaan poliittinen, sosiaalinen ja kulttuurinen vallankumous, jossa muutamme radikaalisti sekä näkyviä voimasuhteita että aistimisen, älyn ja halun alueita. Hän kritisoi voimakkaasti tietokapitalistista yhteiskuntaa ja sitä, miten ihmiskunta ei osaa hyödyntää yhteiskunnassamme tapahtuvaa muutosta. Ihmisiä syrjäytetään, vaikka tietotekniikan murroksen myötä vapautuvaa aikaa olisi mahdollista käyttää inhimilliseen toimintaan. Se voisi olla esimerkiksi taiteen tai tutkimuksen parissa tapahtuvaa, mielekästä toimintaa. Yhteiskuntamme haasteet ovat pohjimmiltaan seurausta siitä, että emme pysty sopeutumaan yhteiskunnan muutokseen ja toimimaan muuttuneessa tilanteessa inhimillisesti. (Guattari 1989.)

Taiteellis-pedagogisessa opinnäytteessäni olen pyrkinyt rakentamaan esitysprosessia, joka mahdollistaa Guattarin esittämän inhimillisen toiminnan, kaikille työryhmän jäsenille. Minulle se on tarkoittanut dialogisuuteen pyrkimistä sekä sellaisen yhteisen tilan rakentamista, jossa erilaiset tunteet ja kokemukset saisivat olla läsnä yhtäaikaisesti. Praktiikassani intersektionaalisuuden huomioiminen ja feminististen pedagogiikan käytännöt tukevat ja täydentävät dialogisuusfilosofiaan nojaavia toimintatapoja.

2.2. Sillä minä on katoava -esitys

Aloitin opinnäytteeni taiteellisen osan, *Sillä minä on katoava*, suunnittelun syksyllä 2017. Toukokuussa 2018 tapasimme ensimmäisen kerran koko työryhmän kanssa ja periodimaisen työskentelyn päätteeksi esitykset olivat Taideyliopiston Teatterikorkeakoululla lokakuussa 2018, tilassa 535.

Työryhmässä oli mukana Taideyliopiston Teatterikorkeakoulun opiskelijoita sekä vierailijoita, joilla kaikilla on takanaan tanssi- tai teatteritaiteen yliopisto-opintoja, lukuun ottamatta tilasuunnittelijaa. Hän opiskelee Aalto-yliopiston puolella. Ryhmässä oli eri ikäisiä ja erilaisista taustoista tulevia taiteilijoita.

Lähtökohtana taiteellisessa prosessissa oli dialogisuuden tutkiminen, työryhmäläisten aktiivisen toimijuuden mahdollistaminen sekä kaikkien työryhmäläisten tilanteen huomioiminen prosessin aikana. Prosessi kiinnittyi vahvasti nykytanssin kontekstiin, koska oma historiani on nykytanssin parissa. Pyytäessäni työryhmäläisiä mukaan prosessiin, kerroin esityksen tutkivan minuuden ja luontosuhteen ympärillä olevia kysymyksiä. Olin päättänyt etukäteen työskentelyn perustuvan pitkälti silmät kiinni työskentelemiseen. Yleisösuhdetta olin pohtinut jo ennen prosessin aloitusta ja ehdotukseni

työryhmälle oli, että yleisö saa liikkua vapaasti tilassa esityksen aikana. Käytäntö ja esityksen sisältö kuitenkin rakentuivat yhdessä työryhmän kanssa.

Esityksessä oli kaksi osaa, joista ensimmäinen oli kahdenkeskinen kävelyosuus. Tämä osuus oli nimeltään Kanssakulkijan ennakkokävely ja siihen osallistui neljä katsojaa yhdessä esityksessä. Jokainen näistä neljästä katsojasta koki 20 minuutin kävelyn yhden esiintyjän johdattamana. Kävelyn aikana katsojan silmät olivat suljettuina. Kävelyn tempo ja kuljettamisen tapa oli osallistujan määriteltävissä.

Itselleni oli kävelyllä tärkeää, että sai määrittää omat rajansa; tuleeko kosketetuksi ja millä tavoin, mihin kehon osaan. Kuinka paljon haluan ohjausta? (Oma harjoituspäiväkirjani 16.06.2019)

Tämän jälkeen siirryimme yhteiseen tilaan, jossa kohtasimme loput katsojat. Toinen osa kesti noin 60 minuuttia ja sen aikana esiintyjät olivat silmät suljettuina, lukuun ottamatta muutamaa lyhyttä kohtausta, joiden aikana silmät avautuivat. Yleisö sai liikkua vapaasti esityksen aikana samassa tilassa, jossa esiintyjät liikkuivat.

Tila tuoksui ihanalle, tutulle ja turvalliselle. Aivan kuin olisin astunut lähimetsään. Tuoksu ja pelkistetyt lavasteet antoivat mielikuvitukselle tilaa. (Kanssakulkijoiden haastatteluainesto)

Pyrkimykseni tässä kirjallisessa työssäni on avata taiteellisen opinnäytteeni kautta, reunamilla tai prosessin aikana oivaltamiani toimijuuteen ja minuuteen heijastuvia tasoja. En kuvaa prosessia aikajärjestyksessä tai pyri saamaan siitä kokonaisvaltaista kuvaa. Sen sijaan pyrin avaamaan lähtökohtiani, arvojani ja sitä todellisuutta, jossa työryhmäni kanssa oleilimme. Tämän todellisuuden muuttaminen kirjalliseen muotoon on vaikeaa ja antaa joka tapauksessa puutteellisen kuvan meidän työstämme.

Huomasin, kuinka vaikeaa on avata prosessia jollekin ulkopuoliselle. Kaikki sanat ja lauseet tuntuivat hukkaavan jotain olennaista. Jotenkin vääriltä ja vaillinaisilta. Taas kerran. Miten voikin olla niin vaikeaa

sanallistaa jotain keskeneräistä, hapuilevaa ja katoavaa? Löytää puheeseen ehdottava kieli, joka ei väitä mitään. Sitä yritän opetella.
(Oma oppimispäiväkirjani 11.07.2018)

Todellisuus, jossa olimme työryhmäni kanssa, jääköön meidän yhteiseksi aarteeksemme, salaisuudeksemme ja voimavaraksemme, johon voimme mielikuvissamme palata. Silloin, kun työskentelemme toisenlaisissa ympäristöissä, joissa kohtaamme kovia arvoja. Silloin kun joudumme kilpailemaan ja vakuuttamaan oman työmme merkityksestä muita ihmisiä, voimme kantaa mukanaamme muistoa toisenlaisesta todellisuudesta. Sellaisiakin todellisuuksia on, joissa pyrimme toimimaan kaikkea olevaa kunnioittaen.

Nöyrä kiitokseni:

Outi,
Kenneth,
Leena,
Kristina,
Jari,
Nanni.

Tänä joulukuun pimeänä iltana kirjoittaessani ajattelen teitä erityisellä lämmöllä, kuten ystäviä ajatellaan. Sellaisia ihmisiä, joiden kanssa on jakanut jotakin hyvin henkilökohtaista ja koskettavaa. Ja ennen kaikkea ajattelen sitä, miten tärkeää oli jakaa kokemus siitä, että on tilaa olla minä kaikkine tunteineen ja kokemuksineen ja on sellaisena arvokas.

Esityksen käsiohjelmassa kuvasimme prosessiamme seuraavin sanoin:

Sillä minä on katoava

...kuin juhlapyhät, kipu, käärepaperit, kupliiva ilo, muovijäte, kuplat vedessä, vesi juomalasisissa, vanhat talot ja ladot, ystävyysuhteet,

nautinto (jää vain häpeä), koettelemukset ja unelmat, käpylehmäkaupungit, halu tehdä asioita, vesikasvin varsi vesikasvien seassa, sanomattomat lauseet, sanat, ryhmäpaine, kaikki mitä kuvittelimme pysyväksi, ahdistus, ensimmäiseen omaan kotiin hankitut astiat, äidinmaidosta märkeksi kastunut t-paita, dinosaurukset, hyttynen, ruskettunut iho, kilpikonnan munat, pilvimuodostelmat, raha, kauniin tasaisesti pyöristynyt selkäranka, vesihöyry, tämä teksti, musertava suru, kieli jota puhumme, helteellä biojäteastian valtaavat banaanikärpäset, mustekynällä kirjoittaminen valkoiselle paperille, tuuli, kaikki mitä on tai mikä on.

Olemme työryhmänä kokoontuneet yhteen ja pohtineet identiteetin ja minuuden ympärillä olevia kysymyksiä sekä näiden kysymysten kautta aukeavaa ruumiillisuutta. Prosessin suuntaa ovat määrittäneet seuraavat kysymykset: Mikä saa minut tuntemaan itseni elossa olevaksi? Millainen työskentelyprosessi voisi olla, jos sen aikana pitäisimme huolta toisistamme sekä ympäröivästä maailmasta? Mikä kaikki prosessissa voi olla määrittelemätöntä, haurasta ja lempeää?

Työryhmä ehdottaa esitykseksi yhteistä tilaa, johon voit tulla todistamaan, olemaan, liikkumaan tai aistimaan. (Sillä minä on katoava -esityksen käsiohjelma)

Prosessi oli minulle henkilökohtaisesti tärkeä ja monella tasolla erityinen. Niin kuin varmasti kaikkien muidenkin opinnäytetyöprosessit ovat – tuntuvat elämää suuremmilta. Olen kiitollinen siitä, että sain käyttää Opetusteatterin resursseja. Se mahdollisti hitaan prosessin, jossa parhaimmillaan omat arvoni manifestoituivat kaikessa toiminnassamme. Opetusteatteri tarjosi tuotannolliset resurssit ja työskentelytilat ja oli mukana toteuttamassa esityksen puvustusta ja lavastusta. Olen tottunut työskentely-ympäristöön, jossa kaikki edellä lueteltu kuuluu taiteellisen työryhmän tehtäviin. Se tarjoaa enemmän vapauksia esimerkiksi aikataulun ja muutosten suhteen, mutta toisinaan voimavarat eivät meinaa riittää kaikkien osa-alueiden hoitamiseen. Tämän vuoksi koin erittäin vapauttavana tilanteen, jossa minun ei tarvinnut kantaa vastuuta kaikesta.

2.2 Esityksen määrittelyä

Opinnäytteeni taiteellinen osa oli esitys, jonka vuoksi avaan tässä kappaleessa sitä, miten käsitan esityksen ja minkälaista esitystä kohden työskentelymme

taiteellisessa prosessissa suuntautui. Kyseenalaistin monta kertaa prosessin aikana sen, miksi edes teen esitystä, jossa esiintyjinä on ihmisiä. Pohdin myös sitä, miksi valitsin esityksen toteutuvan Taideyliopiston Teatterikorkeakoulun tiloissa. Luontosuhde olisi voinut avautua monitasoisemmin esityksessä, joka olisi tapahtunut ulkona. Toisaalta juuri tämän takia esityksen ensimmäinen osa, kanssakulkijan ennakkokävely, tapahtui ulkona. Varsinainen esitys ja prosessi tapahtuivat ihmisten läsnä ollessa, koska ajattelen muutoksen olevan ihmisten käsissä. Halusin tutkia kysymyksiä toimijuudesta ja avata tilaa moniaistisen työskentelyn kautta inhimillisen ja ei-inhimillisen kohtaamiselle. Halusin jatkaa työskentelemistä niiden kysymysten äärellä, jotka esimerkiksi dialogisuus taideopetuksessa ja erilaiset esityksen tekemiseen liittyvät kurssit olivat minussa herättäneet.

Toisaalta taustalla on myös oma hiukan pinnallinenkin haluni esiintyä. Tulla nähdä. Tulla todistetuksi. Nautin siitä, kun olen täysin läsnä nyt-hetkessä ja se tapahtuu usein jonkun todistaessa liikettäni. Samaan aikaan ihmettelen sitä, miksi nautin. Mistä tämä tarpeeni kumpuaa? Ja miten tämä tarve voisi johdattaa minua kohti jotakin uutta? Miten löytäisin uudenlaisia mahdollisuuksia toimia esiintyjänä? Opinnäytteessäni lähestyn tätä kysymystä hierarkian purkamisella minun ja katsojan välillä, jolloin esiintyjäntyöni pohjautuu toisenlaisille lähtökohdille kuin katsomosta erotettuna olevalla näyttämöllä tanssiessani.

Teatterin tutkija Erika Fischer-Lichte (2008, 33) kirjoittaa teosesimerkkien kautta siitä, miten teos tapahtui näyttelijän ja katsojan välillä tai jopa katsojien välillä. Esityksen erityisyys rakentuu katsojien ja näyttelijöiden kehollisen, yhteisen läsnäolon kautta. Näin ollen esitys edellyttää kahden ihmisryhmän kokoontumista yhteen. Toinen ryhmä esiintyy ja toinen tarkkailee. Kokoontuminen yhteen tapahtuu samaan aikaan ja samassa paikassa, yhteisesti sovitun ajanjakson ajan. Ihmiset tapaavat, ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja vastakkain toisiaan, jolloin esityksen tapahtuma toteutuu. (Fischer-Lichte 2008, 38.)

Esitystutkimuksen uranuurtaja Richard Schechner (2016, 66) kirjoittaa esityksen olevan toimintaa, joka tapahtuu esineiden ja olentojen välillä. Esitys on vuorovaikutusta ja erilaisia suhteita, jotka muuttuvat koko ajan.

Itselleni lähtökohtana esityksen tekemiselle oli edellä kuvatun vuorovaikutuksen tutkiminen, ihmisten ja ei-inhimillisten asioiden suhteiden tutkiminen yhteisesti jaetussa tilassa. Tämän vuoksi etsimme esitykselle muotoa, joka eläisi ja muuttuisi esityksestä toiseen. Tavoitteenamme oli tehdä esitys, joka olisi haparoiva ja hiukan epäselvä.

Rancieén (2014, 4–9) mukaan teatterin pitäisi saada takaisin alkuperäinen voimansa, jolloin katsojan tulisi päästä mukaan esitykseen ja muuttua analyttisestä tarkkailijasta toimijaksi. Porkola (2011, 161) tuo esille saman muutoksen tarpeen, joka on nostanut katsojaposition liittyvät kysymykset keskiöön nykyteatterin kentällä. Minulle itselleni tärkeitä kokemuksia katsojana tai kokijana viimeisen kymmenen vuoden aikana ovat olleet esitykset, jotka ovat tehneet minulle näkyväksi oman positioni. Usein se on tarkoittanut perinteisen näyttämö–katsomo-asetelman uudelleen ajattelua ja siirtymistä kohti aktiivista kokijan roolia. Olen toki nähnyt myös perinteisemmässä asetelmassa toteutettuja esityksiä, jotka ovat tehneet minuun syvän vaikutuksen. Valitsin kuitenkin keskittyväni opinnäytteessäni sellaiseen prosessiin, jossa keskiössä on hierarkian purkaminen katsojien ja esiintyjien välillä.

Opinnoissamme Tanssinopettajan maisteriohjelmassa on painottunut esitysten tekeminen, joissa katsojapositionia on pyritty ajattelemaan uudelleen. Minulle se sopi erittäin hyvin, koska minulla oli jo ennen näitä opintoja kiinnostus tutkia katsojan position liittyviä kysymyksiä ja tehdä taidetta perinteisten näyttämötilojen ulkopuolelle. Itselleni tämä tarve liittyy vahvasti kysymyksiin taiteen saavutettavuudesta ja siitä, minkälaisen katsojan me esitykselle oletamme. Ajattelemmeko nuorta, keskiluokkaista, valkoista, korkeakoulutettua katsojaa? Mitä jos olettaisimme jotakin muuta? Viemällä

taidetta pois perinteisiltä näyttämöiltä, voimme tavoittaa uutta katsojakuntaa ja hahmottaa katsojan toimijuutta laaja-alaisemmin.

Yhtenä muiden joukossa Todellisuuden tutkimuskeskuksen esitykset ovat olleet ensimmäisiä omaa katsojakokemustani ravistelleita esityksiä. Näiden esitysten parissa olen 2010-luvulla päässyt määrittämään uudelleen sitä, mitä esitys minulle merkitsee. Siksi tuntuu luonnolliselta lähestyä esityksen määritelmää myös heidän julkaisunsa pohjalta.

Taiteilija, tutkija Tuomas Laitinen kirjoittaa tavoitelleensa esityksen muotoa, jossa kaikenlaiset rajat häviävät. Hän viittaa tällä kehon ja mielen, katsomon ja näyttämön sekä minän ja sinän välisiin rajoihin. (Laitinen 2011, 27–28.)

Opinnäytteessäni lähdimme liikkeelle yhteisen tilan rakentamisesta. Kyseessä ei ollut ainoastaan katsomiseen perustuva esitys vaan sen sijaan eri aistein koettava kokonaisuus. Henkilökohtaisesti minulle on tärkeää antaa kokijoille vapaus liikkua yhteisessä tilassa. Vapaus valita oma osallistumisen tapa. Vapaus olla läsnä omalla tavallaan.

Mietin yöllä vielä tätä tila asiaa. En saanut unta. Pyöri paljon ajatuksia päässä. Tuntuu, että tila on tärkeä tekijä kokonaisuudessa, siis konkreettinen tila ja fyysinen tila tai mielentila. Esiintyjien ja katsojien. Kiinnostaa, miten voisimme löytää jaetun tilan. Yhteisen tilan.

Mietin tietoisuuden tilaa. Kiinnostaa sellainen arki olemisesta poikkeava, hieman syvempi tietoisuuden tila. Kun kaikki aistit on herkillä ja kaikki tuntuu syvemmältä tai voimakkaammalta kuin yleensä.

Millaisilla keinoilla tällaiseen tietoisuuden tilaan voisi päästä? Tähän liittyy se mun lista asioista, jotka saavat minut tuntemaan itseni elossa olevaksi. Miten yleisö tai kokijat voisivat tuntea itsensä elossa oleviksi? (Oma harjoituspäiväkirjani 06.07.2018)

Mua kiinnostaa paljon yleisön vapaus liikkua tilassa. Olla tilassa, miten haluaa ja missä haluaa. En oo niinkään kiinnostunut sellasesta ohjatusista reitistä, jossa me koko ajan kerrotaan, mihin yleisö menee ja mitä pitää huomata tai kokea. Että olis tilaa omalle kokemukselle. Olis

tilaa olla niin kuin juuri siinä hetkessä tuntuu oikealta. (Oma harjoituspäiväkirjani 05.07.2018)

Käytännössä esityksessämme yleisö valitsi oman paikkansa tilassa, jonka jaoimme heidän kanssaan. Tilassa oli puusta rakennettuja elementtejä, joiden päällä sai olla. Ihmiset istuivat niiden päällä tai nojailivat niihin. He vaihtoivat harvakseltaan paikkaa tai suuntaa tai tasoa. Monet makoilivat lattialla tai nojailivat seiniin.

Se että voi liikkua tanssijoiden seassa loi vapauden tunteen ja salli seurata heitä aika konkreettisestikin. Lavastus epämääräisine vaneerilaatikkoineen ja niillä istuskelemisineen houkutteli liikkumaan lisää ja tarkastelemaan tanssia eri kulmista. Ennakkokävelyn kanssa ja tanssijoiden jakaman itse-informaation kautta koki olevansa osa esitystä vaikka itsellä ei ollut tanssijan roolia, vai oliko. (Kanssakulkijan haastatteluaineisto)

Ajattelen esitystä toisin sanoen jaettuna tilana, jossa jaamme aistikokemuksia. Nämä aistimukset jokainen kokee omalla tavallaan, mutta samaan aikaan vaikuttuu toistensa kokemuksista verkostomaisesti.

Aistikokemukset määrittivät prosessiamme paljon. Voiko aistikokemuksia ajatella tietona? Voivatko aistikokemuksemme olla yhtä lailla tärkeää tietoa kuin ajattelumme? Tunteet, tuntemukset, aistimukset, kosketus. Yhteinen tila muodostui esityksissä yhteisistä pelisäännöistä, konkreettisesta jaetusta tilasta ja jaetuista aistikokemuksista. Jaoin tilassa leijailevan kuusen tuoksun, erilaisten pintojen tunnun, tahattomat kohtaamiset yleisön ja esiintyjien välillä sekä kinesteettisen empatian avulla kokemuksen silmät kiinni liikkumisesta. Jotkut yleisön jäsenet kokeilivat myös tilassa olleita huiveja, jolloin he jakoivat kokemuksen ei-näkemisestä. (Oma oppimispäiväkirjani 05.11.2018)

Laitisen mukaan esityksistä puhutaan usein näkemisen ja kuulemisen kautta, jolloin käsitys esitysten kokemisesta typistyy vain näiden aistien varassa tapahtuvaksi. Ihminen on kuitenkin koko ajan maailmassa kaikkien muidenkin aistien ja aistimusten kautta. Esitystä, jossa kokemus perustuu moniaistiseen havainnointiin, voidaan kutsua immersiviseksi eli upottavaksi esitykseksi. Tällaisessa esityksessä katsoja-kokija uppoaa sisälle esityksen maailmaan,

jolloin esitys yhdestä suunnasta katsomisen sijaan ympäröi hänet. Tällöin katsoja-kokijan mielentila ja kehontila muuttuu. (Laitinen 2011, 28–30.)

Immersiivisen esityksen määritelmä tuntuu itselleni kiinnostavalta lähtökohdalta esitysten tekemiseen, mutta samaan aikaan en ole halunnut käyttää tätä termiä. Olen pohtinut, onko esitys tarpeeksi upottava ja tarpeeksi monia aisteja stimuloiva. Samaan aikaan termi on tuntunut vieraalta ja liian vaikeasti lähestyttävältä. Pohdin edelleen, mitä sanaa esityksestä haluaisin käyttää. Etsin sanoja, jotka avautuisivat monenlaisista taustoista tuleville ihmisille.

3. ENSIMMÄINEN EKOLOGIA, MENTAALINEN TASO

Mentaalinen ekologia viittaa ihmisessä tapahtuviin ilmiöihin, kuten merkitykset, halut, tunteet ja mielentilat (Guattari 1989). Ymmärrän tämän viittaavan ihmisen toimintaan, joka muodostuu ruumiissamme toisella tavalla kuin analyttinen ajattelu.

Tämän on mielestäni verrannollinen Rauhalan tajunnallisuuden käsitteeseen, jonka keskiössä ovat ihmisen inhimillisyyden mahdollistavat kokemukset (Rauhala 2014, 31–46).

Minä istun kuumalla kalliolla, pienessä metsässä Oulunkylässä. Yritän ajatella, kenen kaikkien kanssa oleilen samassa metsässä, jaan samaa tilaa. Ketkä kaikki muut ovat juuri nyt samankaltaisen kokemuksen äärellä? Havunneulaset pistelevät ihoani. Hiki valuu selkääni pitkin alas kalliolle. Harjoittelen ympäristöön sulautumista. Olen silmät kiinni. Sormeni avautuvat hieman erilleen toisistaan. Leukani laskeutuu kohti rintakehää. Tunnen tuulen ihollani. (Oma oppimispäiväkirja 15.07.2018)

3.1 *Minuudesta filosofisessa merkityksessä*

Joka kerran tullessani maailmaan, siis joka päivä, silmäluomeni avautuvat jonkin sellaisen edessä, jonka nimeäminen näytökseksi ei tule kysymykseenkään. Ruumiini kaikki voimat nimittäin tempaavat minut mukaan maailmaan, sekoittavat minut siihen välittömästi. Ruumiini tunkeutuu maailmaan ja yhdistää itsessään sen tilan, suunnat, vastukset ja aukeamat. Se liikkuu havainnossa ollen ainoastaan näkökulma, josta käsin havainnointi – joka on yhtä lailla toimintaa – järjestäytyy. (Nancy 2010, 139.)

Kysymystä minuudesta voidaan lähestyä hyvin monenlaisista näkökulmista käsin ja olen miettinyt paljon, kenen filosofiaan työssäni haluan nojata. Olisin voinut valita toisinkin, mutta kirjoitan tässä luvussa filosofi Jean-Luc Nancyn ajattelusta, koska se on ollut minulle itselleni käänteentekevää opintojeni aikana. Löydettyäni hänen tekstinsä, tuntui kuin omat kokemukselliset tekstini löytäisivät paikkansa, johon suhteutua. Samaan aikaan ymmärrän, että valintani on hiukan ristiriitainen. Seuraavissa kappaleissa nimittäin avaan minuuteen vaikuttavia kysymyksiä intersektionaalisen feminismin innoittamana, joka on ollut itselleni toisella tavalla herättelevää.

Nancyn mukaan minä liittyy maailmaan ja on sen sisällä, jolloin oleminen voidaan nähdä vastakkaisena representaatiolle. Oleminen itsessään on hänelle esityksellistä ja on ollut sitä jo ennen taiteen traditiota. Tällainen kokemus elämisestä on merkityksellisyyttä, joka koskettaa. Tässä ajassa minä ei ole enää hallitseva vaan minän sijaan ruumis on keskiössä. Representaatiolle mahdollinen subjekti on muuttunut mahdottomaksi. Ruumis avautuu tilaan ja on kerroksellinen. Ruumis on virittynyt tai jollain tavalla altis esimerkiksi ruumiissa tapahtuville muutoksille ja reaktioille tai kohtaamiselle. (Nancy 2010, 139–143.)

Koen työskentelymme esityksen parissa vaaliseen ja rakentaneen todellisuutta, jossa minuutta voitaisiin lähestyä Nancyn esittämän filosofian mukaisesti.

Toisinaan olimme syvällä tällaisessa verkostomaisessa ruumiillisuuden käsityksessä ja välillä viipyilimme jossain tällaisen ajattelun reunamilla sinne täysin sukeltamatta.

Ajattelen itse minuuden olevan jotakin epämääräistä, muuttuvaa ja haurasta. Minä vaikutun koko ajan ympäristöstäni ja olen osa sitä. En halua ajatella minää irrallisena, ylivertaisena vaan pikemminkin kerrostuneena ja limittyneenä.

Minän jälkeinen aika. Se lohduttaa, jos ajattelen, että suurten kertomusten aika on ohi. Minun ei tarvitse yrittää rakentaa suurta kertomusta itsestäni. (oma oppimispäiväkirjani 06.06.2018)

Itselleni kapitalistinen egoa korostava ja kilpailuun perustuva ajattelu on tuntunut aina vieraalta. Olen nimien ja saavutusten sijaan kiinnostuneempi arvoista ja toiminnasta. Itsen esittely saavutusten kautta ja ansioiden luettelointi tuntuu täysin vieraalta maailmalta, jota en haluaisi olla rakentamassa tai vahvistamassa. Samaan aikaan toimiminen tanssin kentällä pyytää ja vaatii sitä; oman paikkansa ansaitsemista ja tunnustusta siitä, että on tarpeeksi hyvä.

Nancyn mukaan emme ole koskaan täysin läsnä olevia ruumiissamme. Joudumme yhä uudelleen ja uudelleen olemaan ja elämään oman historiamme kanssa. Taidekokemus voidaan nähdä jonkinlaisena rajalla olemisena, haparointina. Avaudumme maailmaan ja elämä lävistää meidät kosketuksen kautta. Kosketusta voidaankin ajatella maailman kohtaamisen paikkana. Ruumis itsessään on enemmän kuin se on. Kosketuksessa itse ei ole ensin vaan se tulee mukaan kokemukseen vasta myöhemmin. (Nancy 2010, 139–143.)

Onko siis oikeastaan mitään erotettavissa olevia kerroksia? Eroa sisäisen ja ulkoisen maailman välillä? Mikä ne erottaa? Ruumis? Toisaalta, jos sekin on huokoinen ja läpäisevä ja kommunikoi koko ajan kaiken kanssa... Palaan kysymykseen minuudesta tai ihmisyydestä. Ettei oikeastaan tiedä siitä mitään. Koko ajan vahvistuu sellainen

ajatus, että ei yritäkään ymmärtää. Eikä väittää. (Oma oppimispäiväkirja 23.09.2018)

Haluaisin toimia ympäristössä, jossa tällainen minuus olisi mahdollinen ja jaettu. Kuitenkin kohtaan työssäni jatkuvasti tilanteita, joissa se ei ole mahdollinen. Tilanteita, joissa joudun lähestymään keskustelua puolustamisen kautta. Se tuntuu väkivaltaiselta ja vieraalta. Pohdin koko ajan sitä, minkälainen toimintaympäristö tukisi tällaiseen ajatteluun perustuvaa työskentelemistä.

On huomattava, että ”kulttuuri” koostuu nimenomaan mahdollisuudesta järjestää ja muotoilla tietty esityksen tapa, toisin sanoen esittää ja ilmaista seuraavaa: niin pian kuin on olemassa ruumiita, jotka kohtaavat, etäännyvät, houkuttelevat ja hylkivät toisiaan, näyttäytyvät toinen toisilleen näyttäen samalla takanaan ja ympärillään alkuperänsä aineettoman yön. (Nancy 2010, 148.)

Seuraavaksi kirjoitan siitä, miten lähestyimme minuutta *Sillä minä on katoava* -esityksen parissa työskennellessämme. Työskentelyssämme kaikui Nancyn ajatukset minuudesta, mutta pysähdyimme keskustelemaan myös monenlaisista muista tasoista ja kokemuksista, joita työryhmässä työskentelyn myötä nousi esille.

3.2 Minuudesta Sillä minä on katoava –esityksen kontekstissa

Jo aloittaessani ensimmäisen hahmotelman *Sillä minä on katoava* -esityksestä, minulle oli selvää, että opinnäytteeni teemat ovat minuuden ja luontosuhteen ympärillä. Tuntui tärkeältä ymmärtää itseään ja omaa historiaa paremmin, jotta voisin sen ymmärryksen päälle rakentaa periaatteita toisten kanssa työskentelemisestä. Tässä viitataan toisella ihmisten lisäksi kaikkeen ei-inhimilliseen.

Käytimme työskentelyssämme lähtökohtana esimerkiksi Eeva Muilun tekstiä, jossa hän pohtii miten tanssi voisi muotoutua itsestään, ennen reflektiivistä

ajattelua. Hän kirjoittaa tanssin luovan itse itseään, toisenlaisessa tietoisuuden tilassa kuin analyttinen ajattelu. (Muilu 2016, 40.)

Mitä jos kehoa ajattelee huokoisena ja läpäisevänä kiinteän kappaleen tai rakenteen sijaan? Mitä jos selkeät äärrajat ilmiöiden välillä häviävät ja nimet ja irralliset identiteetit hämärtyvät ja liukenevat? (Muilu 2016, 40.)

Luin alussa Eeva Muilun tekstin siitä, miten hän on lähestynyt koreografista prosessia. Hän on tutkinut voisiko tanssi olla ennen koreografiaa ja miten tanssin itsessään voisi luoda maailmoja. Jos sille antaisi tilaa tapahtua. Ettei tarvitsisi analysoida ja pohtia viikkotolkulla, vaan antaisi tanssin löytää oma muotonsa. Se tuntui oleelliselta tänään suhteessa meidän liikemateriaaliin. En halua missään tapauksessa ohjata materiaalia tiettyyn suuntaan (ainakaan vielä), vaan haluan antaa esiintyjien oleilla sen parissa ja katsoa mitä siitä syntyy. (Oma oppimispäiväkirjani 15.07.2018)

Muilun teksti sai minut uskomaan syvemmin omaan ajatteluuni ja päätökseeni työkennellä silmät kiinni. Se muistutti minua siitä, että taidetta voi tehdä monenlaisista lähtökohdista. Se antoi minulle uskoa siihen, että ulkopuoliseen katseeseen perustuva taiteen tekemisen tavan lisäksi on mahdollista tehdä toisella tavalla. Kokemuksellinen lähtökohta ja jokaisen esiintyjän toimijuutta korostava työskentelytapa on mahdollinen ja arvokas. Se on yhtä lailla arvokasta ja vieläpä uutta avaavaa toimintaa kuin perinteisempään praktiikkaan perustuva taiteen tekeminen.

Kenneth: *Ihanaa, kun identiteettiä käsiteltiin enemmän kehon kautta kuin sankaritarinan kautta.* (Työryhmän haastattelumateriaali 14.11.2018)

Työskentelymme lähtökohtana oli ajatus ihmisestä osana ympäristöään ja aistikokemuksista käsin rakentuvat liiketehtävät. Työskentely pyrki avaamaan tilaa jokaisen henkilökohtaiselle suhteelle liiketehtäviin ja estetiikka muodostui neljän esiintyjän henkilökohtaisesta tavasta liikkua. Työskentelimme pääosin silmät kiinni, jotta liike muotoituisi sisäisestä kokemuksesta käsin. Tuntui tärkeältä avata tilaa muiden aistien varassa tapahtuvalle liikkeelle, koska katseeseen ja katsomiseen liittyy isoja kysymyksiä vallasta. Lisäksi arkielämässämme toimimme ja tulkitsemme usein ylikorostetusti katseemme välityksellä. Harjoitteiden taustalla oli autenttisen liikkeen ajatus todistajasta, joka havaitsee tapahtumat arvottomatta. Työskentelimme käytännössä paljon pareittain, jolloin toinen toimi todistajan tai kanssakulkijan roolissa ja toinen liikkujan roolissa. Erityisesti ulkona työskennellessämme, koin ympäristöön sulautumisen hetkiä:

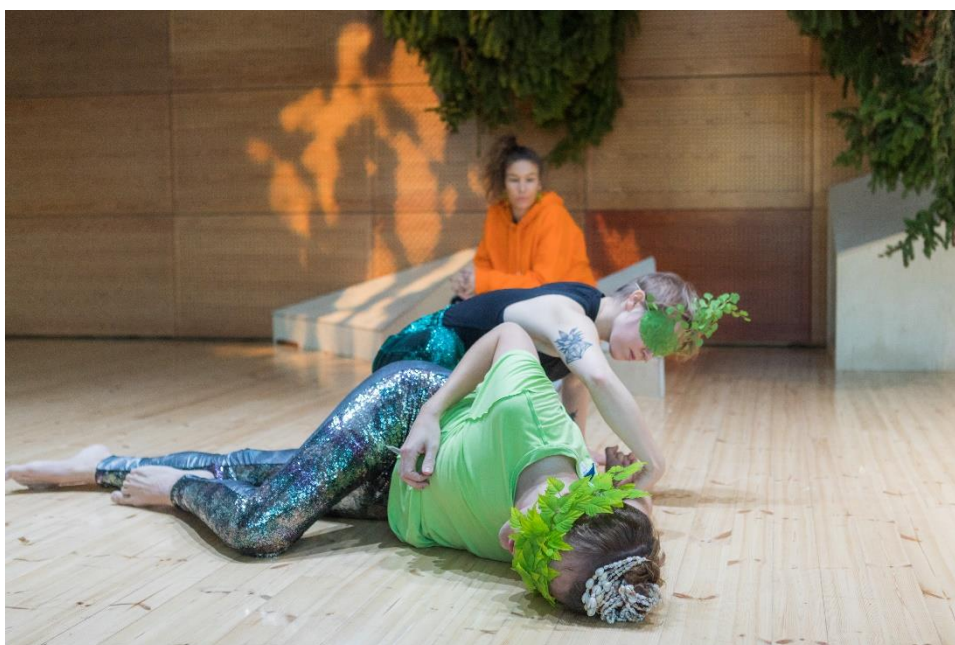
Voisin yrittää puhua taiteesta ja elämästä, koska se on minun tapani ajatella taidetta. Että se tapahtuu joka puolella ja koko ajan. Joka hetki. Saatan liikuttua siitä, miltä tuuli tuntuu ihollani.

Olen pohtinut paljon identiteetin ja minän rakentumisen kysymyksiä. Olen yrittänyt ajatella, että minä voisin olla tuuli. Tai minä voisin olla osa tuulta. Se miten se lävistää minut ja on koko ajan ruumiissani läsnä. Että minä en olisikaan mitään tai toisaalta minä olisin kaikki, osa tätä kaikkea kaaosta, joka ympärilläni väreilee. (Oma oppimispäiväkirjani 6.6.2018)

Mentaalisesta tasosta kirjoittaessani keskityin erityisesti minuuteen ja sen merkityksiin työskentelyssämme. Tunteet, mielentilat ja halut olivat myös tärkeässä osassa työskentelyämme, mutta ne kulkevat mukana läpi koko kirjoitukseni. En näin ollen keskity tässä luvussa niiden avaamiseen, mutta pyrin kirjoittamaan läpi koko työni samankaltaisessa tilassa kuin työskentelymme tapahtui – tilassa, jossa tunteet saavat olla läsnä ja ovat arvokas osa prosessia.

4. TOINEN EKOLOGIA, SOSIAALINEN TASO

Sosiaalisella ekologialla tarkoitetaan ihmisten välisiä suhteita ja kanssakäymistä sekä yhteiskunnallisia rakenteita (Guattari 1989). Intersektionaalisuus ilmenee sosiaalisella tasolla. Intersektionaalisuus huomioi esimerkiksi luokan, sukupuolen ja etnisen taustan risteämistä ja vaikutuksia sosiaalisten resurssien jakamiseen. Ongelmana ei ole kategorioiden olemassaolo vaan se, minkälaisia arvoja näihin liitetään ja näiden arvojen tapa edistää ja luoda sosiaalisia hierarkioita. (Crenshaw 1991, 13.) Luokkataustan tai sukupuolen vaikutuksia ei ole tarpeellista asettaa vastakkain, koska ne ovat rinnakkaisia ja risteäviä vallankäytön muotoja (Suoranta 2005, 72).

Esityksen alussa esittelimme itsemme jonkin omaan historiaamme tai minuuteemme liittyvän tarinan kautta. Alun jälkeen emme palanneet näihin tarinoihin, mutta ne todennäköisesti värittivät katsojakokemusta koko esityksen ajan. Jälkeenpäin ajateltuna olisin halunnut tuoda näihin esittelyihin tai johonkin muuhun kohtaan esityksen sisällä jollain tavalla näkyväksi intersektionaalisuuden. Pohdimme sitä prosessin aikana, mutta emme löytäneet sopivaa tapaa palata alun esittelyihin myöhemmin. Yksi esiintyjistä koki kuitenkin sukupuoleen keskittyvän esittelytekstinsä arvokkaaksi:

Kenneth: Tää transnäkökulma oli mun mielestä niin hyvä, koska se on just sitä, mitä pitäis olla. Eli transihmiset tekee kaikkee samaa mitä muutkin, et ne ei joudu lavalla koko ajan representoimaan sitä sukupuoltaan vaan se voidaan tuoda esiin ja sit se toiminto voi olla sitä samaa mitä kaikki muukin on. Tässä se toteutui ja se on mun mielestä tosi arvokasta, vaikka se olikin omituista. Silti edistystä ja arvokasta. Oman identiteetin voi tuoda esiin, mutta se ei aseta sulle mitään vaatimusta mitä sun pitää tehdä. (Työryhmän haastattelu 14.11.2018)

Minulle oli tärkeää tuoda esityksen alussa esiintyjien ääni ja historia osaksi kokonaisuutta. Oli kuitenkin haastavaa valita, mistä näkökulmasta esiintyjät puhuvat omasta historiastaan. Esiintyjien puolelta tuli pyyntö, että kerron omista toiveistani tekstien sisällön suhteen. Se tuntui todella suurelta ja painavalta vastuulta, mutta sitä kautta pääsimme eteenpäin työskentelyssämme. Loppuun asti esiintyjillä oli mahdollisuus muuttaa omaa tekstiään. Teksteissä käsiteltiin sukupuolen lisäksi ikää, ammatti-identiteettejä ja yhteiskuntaluokkaa.

Oma tekstini avasi yhteiskuntaluokkaan liittyviä kokemuksiani. Tämän vuoksi kirjoitan tässä luvussa yhteiskunnan rakenteista, jotka vaikuttavat toimijuuteen. Keskityn erityisesti yhteiskuntaluokkaan liittyviin kysymyksiin, koska olen maisteriopintojeni aikana tullut tietoisemmaksi siitä, kuinka työväenluokkainen taustani kietoutuu minuuteeni.

4.2 Yhteiskuntaluokkien merkityksestä toimijuuden muodostumisessa

Luokka on sosioekonominen, materiaallinen, kulttuuriin ja valtaan kietoutuva. Se ilmenee pääomana ja resurssina, sosiaalisina ja kulttuurisina käytäntöinä. Luokka merkitsee paikantumista ja asemoitumista, riskien ottamista sekä normittamista. Luokkaa tuodaan esiin elämäntapaisuuksien, moraalien, huumorin, ruumiillisuuden sekä julkisuus- ja mielikuvien kautta. Luokka ilmenee koulussa, työpaikoilla, perheissä ja nuorisokulttuureissa, paikallisesti, intiimisti, ylitajaisesti ja globaalisti. (Tolonen 2008, 15.)

Kiinnostuin yhteiskuntaluokkaan liittyvistä kysymyksistä tutustuttuani maisteriopintojeni aikana tutkija Mari Käyhkön ja feministi bell hooksin kirjoituksiin. Heidän tekstiensä myötä olen päätenyt valtavan kiinnostavien kirjojen ja tutkimusten pariin, joista useat sijoittuvat sosiologian alalle. On ollut pysäyttävää huomata, miten paljon yhteiskunnan rakenteet edelleen vaikuttavat minuuteemme, toimijuuteemme ja mahdollisuuksiimme tässä yhteiskunnassa. Kiinnostuin lukukokemuksieni myötä tarkkailemaan ympäristöäni uudella tavalla; ketä ylipistomme sulkee ulkopuolelle ja ketä ottaa sisään? Minkälaisista perhetaustoista opiskelijat tulevat? Miten perhetausta vaikuttaa opiskelemiseen? Minkälaisia tunteita, kokemuksia ja ruumiillisuutta yhteiskuntaluokka kantaa mukanaan? Onko luokalla merkitystä 2010-luvulla?

Yhteiskunnallisen aseman myötä ihmiseen ruumiillistuu kokonainen tapa olla olemassa ja rakentaa symbolisesti maailmaansa. (Järvinen 2010, 234.)

Järvinen esittelee Pierre Bourdieun ajatuksen, jonka mukaan yhteiskuntaluokasta puhuttaessa voidaan puhua kotoa peritystä pääomasta. Tämän pääoman rikkauteen luokkatausta saattaa vaikuttaa. Taloudellinen pääoma tarkoittaa perheen varallisuutta ja vaikuttaa esimerkiksi siihen kuinka paljon lapsella on mahdollisuuksia matkustaa, minkälaisia vaatteita hänellä on tai pääseekö hän vaihto-oppilaaksi lukion aikana. Sosiaalinen pääoma taas viittaa lapsen sosiaaliseen verkostoon ja kulttuuriseen sivistykseen. Toisin sanoen se kattaa aineettoman pääoman, kuten keskustelutaidot ja sivistyksen. (Järvinen 2010, 234.) Kulttuurinen pääoma tulee näkyväksi myös esimerkiksi siinä, kuinka aktiivisesti ihminen osallistuu erilaisiin kulttuuritapahtumiin ja minkälaisen kulttuurimaun hän omaksuu (Purhonen et al. 2014, 250–251).

Unelmoin maailmasta, jossa se ei enää vaikuttaisi. Siis yhteiskuntaluokka tai sosioekonominen asema. Että kaikilla olisi mahdollisuus opiskella ja oppia. Katson ympärilläni olevia lapsia ja ajattelen, että meillä on vielä paljon tehtävää. Suomessakin. Huomaan kirjoittavani taas uudelleen tästä samasta kysymyksestä, mikään ei ole muuttunut viime syksyn jälkeen. Tai ehkä jokin.

Mutta tarvitaan suurempia tekoja. Meillä on vielä monia keskusteluja, päätöksiä ja muutoksia edessä, ennen kuin pääsemme eteenpäin. Ennen kuin yhteiskuntaluokka on täysin merkityksetön. En tiedä, voimmeko edes saavuttaa maailmaa, jossa luokka ei vaikuttaisi. Yritän opetella kuvittelemaan sellaista maailmaa. Unelmoimaan. Kuulen usein ympärilläni puhetta siitä, miten yhteiskuntaluokalla ei ole enää tänä päivänä merkitystä. Monet sanovat, että 2010-luvun Suomessa luokkia ei ole olemassakaan. Ne ovat historiaa. Keskustelujen edetessä, minulla on tapana kysyä, minkälaisesta perhetaustasta käsin toinen tekee havaintojaan. Usein päädyn kuulemaan, että keskustelen monessa polvessa akateemisesta perheestä tulevan ihmisen kanssa. On ehkä vaikeaa nähdä eriarvoisuutta, jos ei itse joudu kokemaan sitä. On helppoa olla näkemättä jotain, joka on kaukana omasta todellisuudesta. Usein en tiedä mitä sanoisin, enkä osaa jatkaa keskustelua. Tekee mieli karjua jotain siitä, kenellä on oikeus puhua näistä kysymyksistä. Mutta päädyn olemaan hiljaa tai epämääräisesti yritän avata omaa näkökulmaani. Epäröin. Kyseenalaistan itseäni ja haparoin. Onko minullakaan oikeutta? Miksi minulla olisi oikeus väittää jotakin yhteiskunnastamme?

Tutkija Tarja Tolonen kirjoittaa luokkatutkimuksen ja yhteiskuntaluokista puhumisen olleen epämuodikasta 1990-luvulta eteenpäin mahdollisesti sen vuoksi, että yhteiskuntaluokkien määrittäminen ei ole yksinkertaista tai sen vuoksi, että työelämän muutokset ovat tehneet yhteiskuntaluokat näkymättömiksi. Lisäksi Suomessa on ollut vallalla käsitys, jonka mukaan koko Suomi on yhtä suurta keskiluokkaa. (Tolonen 2008, 8–9.)

Tutkija Sami Keto avaa yhteiskuntamme tilannetta meritokratian käsitteen kautta. Meritokratialla tarkoitetaan mahdollisuuksien tasa-arvoon pyrkimistä, jolloin ihmisen menestykseen ei vaikuta hänen perhetaustansa. Toisin sanoen ajatellaan, että menestys on omista valinnoista ja kyvykkyydestä kiinni. Mahdollisuuksien tasa-arvon edistäminen on kuitenkin monisyinen kysymys ja joidenkin tutkijoiden mukaan tällainen ajattelutapa johtaa epätasa-arvon lisääntymiseen. Yhteiskuntamme on päätenyt kaikista yrityksistä huolimatta

toistamaan vallitsevia sosiaalisia asetelmia. Suomessakin lukuisat tutkimukset ovat osoittaneet, että yhteiskuntaluokka ja sukupuoli ovat vahvasti kytköksissä koulutusmahdollisuuksien toteutumiseen. Tämä johtuu siitä, että korkeaan sosiaaliseen luokkaan kuuluvat löytävät aina uudenlaisia keinoja oman asemansa parantamiseen, josta esimerkiksi valmennuskurssijärjestelmä on oiva esimerkki. Näin ollen mahdollisuuksien tasa-arvo johtaa samaan aikaan mahdollisuuksien epätasa-arvoon. On syvällä ihmisten ajattelutavassa, että jokainen rakentaa omat mahdollisuutensa. Epäonnistuminen ajatellaan yksilön vikana, eikä oman edun tavoittelussa tarvitse ajatella, mitä se merkitsee muille ihmisille tai ympäröivälle luonnolle. (Keto 2017, 217–218.)

Huomaan itsekin ajatelleeni pitkään niin, että menestymiseni työelämässä tai yliopistossa on kiinni ainoastaan omasta kyvykkyydestäni. Siitä, kuinka paljon olen jaksanut lukea ja panostanut omaan sivistykseeni tai koulumenestykseeni. Kieltenoppimisen vaikeuden olen esimerkiksi selittänyt omalla laiskuudellani ja tanssijan taitoni on mielestäni ollut kiinni ainoastaan siitä, kuinka paljon olen itsenäisesti jaksanut treenata. Jossain vaiheessa huomasin ympärilläni olevien tanssijoiden yksi toisensa perään lähtevän ulkomaille opiskelemaan, kalliisiin, yksityisiin kouluihin. Ymmärsin sen olevan maailma, johon minulla ei ole pääsyä. Se ei ollut minulle mahdollista; edessäni oli liian monia taloudellisia, kyvykkyyteen liittyviä sekä mentaalisia esteitä.

En ole ennen näitä maisteriopintojani päässyt nauttimaan sellaisesta etuoikeudesta kuin tanssin opiskeleminen korkeakoulussa, tämän vuoksi olen opintojeni aikana hämmästellyt päivästä toiseen sitä, miten helposti asiat soljuvat korkeakoulussa. Vertauskohtanani on ollut tanssin vapaalla kentällä toimiminen, joka on usein täynnä epävarmuutta ja haparoimista. Sellaista epävarmuutta, että ei tiedä kannattaako jatkaa. Epävarmuutta, jolloin pohtii, uskooko kukaan ympärillä olevista ihmisistä omaan työhön. Epävarmuutta siitä, onko omalla työllä merkitystä tai mahdollisuutta tulla näkyväksi tässä yhteiskunnassa. Kysymyksiä siitä käyttäkö päivänsä treenaamiseen, taas yhden hakemuksen kirjoittamiseen vai pitäisikö tehdä jotakin, josta maksetaan

rahaa. Samaan aikaan sisäinen motivaatio on ollut niin vahva, että se on kaikista epäilyksistä huolimatta pakottanut jatkamaan. Vuodesta toiseen. Olen valinnut elämäntavan, joka pahimmillaan saa minut kyseenalaistamaan valintani uudelleen ja uudelleen, mutta parhaimmillaan se täyttää koko elämän voimakkaalla merkityksellisyyden tunteella.

Käyhkö on tutkinut, miten luokkaerot näkyvät arjessa ja ruumiillisuudessa. Hänen tutkimuksessaan henkilökohtaiset ja kollektiiviset kokemukset kietoutuvat yhteen. Tutkimus pohjautuu feministiseen tutkimuskäytäntöön, jossa eletyt kokemukset, kerrostuneet muistot ja tunteet nähdään arvokkaina tiedon lähteinä. Hänen mukaansa opiskeleminen yliopistossa tekee näkyväksi kulttuurisen ja sosiaalisen maailman, josta opiskelija on lähtöisin. Tutkimuksessa nousi esiin, että useat työläistäustaiset naiset kokivat pelkoa paljastumisesta akateemisessa maailmassa. Pelkoa siitä, että omat tiedon aukot paljastuvat. Lisäksi huonoon kielitaitoon liittyvä pelko nousi esiin tutkimuksessa. (Käyhkö 2014, 9–14.)

Kokemus ulkopuolisuudesta ja huonommuudesta seuraa työläisperheissä kasvaneita, vaikka he menestyisivät elämässään. Yksilön omia valintoja korostavaan ajattelutapaan törmää jatkuvasti erilaisissa tilanteissa. Vankasti keski- tai yläluokkaiselle ajatus ulkopuolisuudesta voi olla kovin vieras, jos sosiaalinen koodisto on tullut kotikasvatuksessa. Sellaiset taidot, kuten oikeaan aikaan puhuminen ja sopivan keskusteluaiheen valitseminen eivät ole työväenluokkaisesta taustasta tulevalle itsestäänselvyyksiä. (Järvinen 2010, 231.)

Joku muukin tuntee näin. Pelkää paljastuvansa. Oma tausta ei ole hyväksytty. Ainakaan omassa mielessä. Omat taidot eivät ole riittäviä. Kuten vaikka kielitaito. Se paljastaa kaiken. En ole saanut samanlaisia valmiuksia kotoani kuin monet opiskelijakaverini. Meillä ei keskusteltu akateemisesti kotona. Olen yrittänyt opetella toisenlaista puhetapaa, mutta aina yllättäen oma murteeni ja oma vanha, hiukan töksähtelevä puhetapani työntyy esiin. Täysin lupaa kysymättä. Juuri silloin, kun en missään tapauksessa haluaisi sitä. Maalainen. Työläinen.

Toisinaan tunnen valtavaa ylpeyttä omasta taustastani ja seuraavassa hetkessä huomaan piilottelevani sitä. Mukautuvani joukon tai toisen ihmisen tapaan olla puhua. Mukautuvani asenteisiin. Nyökkäileväni. Hymyileväni ymmärtäväisesti. Tässä hetkessä myös kinesteettinen empatia on mukana toiminnassani. Matkin toisen ihmisen liikkeitä huomaamattani, kehoni hakeutuu samanlaisiin asentoihin tai toistaa hänen eleitään. Hämmennyn omasta reaktiostani ja olen entistä enemmän sekaisin omien tuntemuksieni kanssa. (Oma oppimispäiväkirjani 10.04.2017)

Alemmuus ja ylemmyys ovat opittuja positioita ja tila annetaan usein niille, jotka sitä vaativat. Suomessa pidetään yllä tasa-arvomyyttiä, jonka mukaan kaikilla suomalaisilla on samanlaiset mahdollisuudet ja lähtökohdat opiskella. Yliopistoissa käytettävä kieli ja vuorovaikutusmallit kietoutuvat eriarvoistaviin rakenteisiin ja rajaavat työläistaustaisten naisten toimijuuden mahdollisuuksia. Vaikka luokka on naisten kehoissa ja mielessä, siitä nousevat tunteet mielletään usein yksilöllisinä epäonnistumisina eikä rakenteellisenä eriarvoisuutena. (Käyhkö 2014, 15–16.)

En missään tapauksessa väitä, etteikö samankaltaista riittämättömyyden tai kuulumattomuuden tunnetta voisi kokea monesta muustakin syystä kuin luokkataustasta. Ymmärrän, että esimerkiksi etniseen taustaan tai sukupuoleen liittyen kokemukset voivat olla vielä paljon haavoittavampia – luokka on kuitenkin piilossa kävellessäni kadulla tai astuessani huoneeseen. Itselleni on kuitenkin ollut hyvin avartavaa lukea yhteiskuntaluokkaan liittyviä tutkimuksia ja peilata niitä omiin kokemuksiini. On ollut helpottavaa huomata, miten rakenteellinen eriarvoisuus vaikuttaa toimijuuteemme. Minulle havainto siitä, että minä en ole kokemuksieni kanssa yksin on ollut hyvin silmiä avaava.

hooks ajattelee ihmisellä olevan vastuu omasta hyvinvoinnistaan ja valinnoistaan elämässään, mutta yksilön vastuunotto ei poista rakenteellista epätasa-arvoa yhteiskunnastamme. Yksilön vastuulla on oman suhtautumisen muuttaminen, jotta mielekäs elämä on mahdollista tässä todellisuudessa. (hooks 2000, 57.) Ajattelen, että tämä on yksi ydin asioista omassa

pedagogiikassani; tulla tietoisiksi rakenteista ja niiden vaikutuksista ja kehittää praktiikkaa, joka rakenteet huomioimalla tukee tasavertaista työskentelemistä.

4.3 *Minä, työläinen*

Koen vaikeaksi kirjoittaa minuudestani, taiteilijuudestani tai opettajuudestani, avaamatta omaa historiaani ja perhetaustaani. Ne kuitenkin kaikuvat jollain tasolla minuudessani yhä tänäkin päivänä ja vaikuttavat merkittävästi ihmiskuvaani sekä maailmankuvaani, joiden pohjalle kaikki toimintani rakentuu. Nämä lähtökohtani vaikuttavat myös merkittävästi siihen, miten kirjoitan sekä mitä nostan esille tekstissäni; minkälaisia havaintoja kirjaan ylös. Oman historian avaaminen ei kuitenkaan ole helppoa tai yksinkertaista, koska joudun valitsemaan mitä kertomuksia haluan pitää yllä ja vahvistaa ja samalla rajaan jotakin pois. Oma esittelytekstini esityksen alussa avasi historiaani näin:

Olen kasvanut työläisperheessä, jossa kokoonnuttiin vappuisin kunnioittamaan luokkasodassa aatteensa puolesta surmattujen työläistovereiden muistoa. Äitini on aktivisti ja isäni kirvesmies. Työläisperheellä viitataan tässä kirjoituksessa vanhempieni koulutushistoriaan; perheeni ensimmäiset korkeakoulututkinnon suorittaneet ovat omat sisarukseni. Ajattelen, että tämä on vaikuttanut monella eri tasolla identiteettiini ja opintoihini.

Minulla on oma historiani ja se, miten se on läsnä ruumiissani. Minulla on ruumiini. Ruumiissani luokkani tulee joka päivä näkyväksi. Eleissäni. Olemisessäni. Puheessani. Vaikka olen täällä korkeakoulussa oppinut uudenlaisia tapoja puhua ja olla, en kuitenkaan kokonaan ole hävittänyt historiaa itsestäni. Tässä koulussa opiskellessani olen toisinaan kokenut tarvetta piilotella omaa taustaani, omaa vajavaista sivistystäni tai huonoa englannin kielen taitoani. Olen kohdannut ajatuksen, jonka mukaan kaikilla pitäisi olla samanlaiset lähtötiedot, -taidot, ja -kyvykkyys. Joskus tuntuu siltä, että olen itse kannatellut tätä ajatusta, että en ole antanut itselleni tilaa olla minä. Minä sellaisena repaleisena, hajoavana ja muuttavana kuin itseni pyrin ajattelemaan. (Oma oppimispäiväkirjani 11.11.2017)

Olen kokenut tarvetta kuulua joukkoon, puhua samalla tavalla ja häivyttää omaa taustaani. Olen kokenut suunnatonta häpeää huonosta englannin kielen taidostani. Sellaista häpeää, joka lamaannuttaa ja estää toiminnan. Juuri tämän vuoksi pohdin vakavasti oppilasvalinnan tuloksen saatuaani, voinko tulla opiskelijaksi tähän koulutusohjelmaan. Pääsykokeissa ei testattu kielitaitoa mitenkään, jonka vuoksi heikolla englannin kielellä sisään pääseminen oli mahdollista. Opintojen aloittaminen ja tähän todellisuuteen tuleminen oli minulle ahdistavaa ja stressaavaa. Stressi. Ahdistus. Pelko. Pelko siitä, että en ole riittävä. Tai toisaalta pelko siitä, että en yksinkertaisesti selviä. En kykene. Tanssitunnit olivat helpompia, mutta teoriaopetus oli aivan liian vaikeaa. Ylipäänsä akateeminen sanasto oli minulle vierasta, saati sitten akateeminen sanasto englannin kielellä. Ryhmässämme oli myös kova ryhmäpaine siihen, että kaikki puhuvat englantia. Koko ajan.

Tämä muutti toimijuuttani radikaalisti. Tuntui siltä, että kaikki se tieto ja ammattitaitoni, jota olin ammattikentällä hankkinut, pyyhittiin pois. Koska en pystynyt kommunikoimaan englannin kielellä tarpeeksi nopeasti ja laaja-alaisesti, keskityin kuuntelemiseen ja perässä pysymiseen. Pikkuhiljaa kuitenkin vahvistin kielitaitoani ja samaan aikaan ryhmässämme syntyi luottamuksen ilmapiiri, joka mahdollisti osallistumiseni aktiivisemmin.

Henkilökohtainen kokemukseni on muuttanut suhdettani pedagogiikkaan. Ajattelen, että minun tulee olla tietoinen niistä rakenteista, jotka vaikuttavat oppilaiden toimijuuteen. Mielestäni ei riitä, että esimerkiksi kysyn ryhmän edessä oppilailtani, voidaanko kaikki puhua englantia tai sopiiko kaikille, että teemme kosketukseen perustuvia harjoituksia.

Kosketukseen liittyvä luottamuksen rakentaminen yhdistettynä alun jännitykseen oli minulle itselleni haastava tilanne. Kosketuksen kanssa työskenteleminen on itselleni hyvin tärkeää, mutta se nostaa samalla esiin monenlaisia tuntemuksia ja muistoja. Pieni kosketus ihollani, nostaa oman historian elävänä kehokokemuksena uudelleen esille. Kehoni muistaa. Se muistaa sellaisiakin asioita, joita en osaa sanallistaa. Se muistaa taiteellisia prosesseja, joissa minun ei ole ollut

hyvä olla. Se muistaa ne hetket, jolloin kosketus on ollut aivan liikaa, mutta en ole saanut sanottua sitä ääneen. Vaikka haluaisin luottaa ja heittäytyä avoimesti uuteen, minun kehoni kerrokset eivät aina ole valmiita siihen.

Tästä olisi hyvä puhua laajemmin tanssinkentällä. Usein opettaja sanoo, että on mahdollista olla osallistumatta tai kysyy, onko kaikille ok, jos työskennellään kosketuksen kanssa. Hierarkisesti rakentuneessa tilanteessa tämä ei kuitenkaan aina ole tarpeeksi. Varsinkin isossa ryhmässä voi olla ryhmänpaine, joka voi estää sanomasta ääneen, että ei halua osallistua. Tai ei pysty. Mahdollisuus kieltäytyä pitäisi tehdä helpommaksi. En tiedä itsekään miten, mutta haluaisin etsiä keinoja, joilla omat rajat olisivat selkeämmät tanssin parissa. Sellaiset rajat, jotka suojelisivat kaikkia osallistujia. Suojaisivat. Auttaisivat ymmärtämään, kun ei kannata jatkaa. Tai tarvitsee tauon. (Oma harjoituspäiväkirjani 14.04.2019)

Ajattelen, että minun tulee ottaa huomioon erilaiset taustat ja ryhmäpaineen vaikutus vastauksiin. Näin ollen tarvitaan henkilökohtaisia keskusteluja ja tilaa erilaisille kokemuksille ja niistä puhumiselle. Tällaisen tilan avaaminen ei ole yksinkertaista eikä siihen ei ole olemassa mitään nopeita ratkaisuja, mutta olen kiinnostunut ihmettelemään ja oleilemaan sellaisten kysymysten äärellä, jotka saattavat vaikuttaa yhteisen tilan syntymiseen. Miten kaikenlaiset kokemukset olisivat yhtä arvokkaita? Miten jokainen ryhmässä oleva tulisi kuulluksi ja nähdyksi? Miten purkaa ryhmän hierarkiaa ja jakaa valtaa mahdollisimman tasaisesti? Kuinka huomioida kaikkien tilaa jakavien situaatio?

Tutkija Järvinen kirjoittaa pedagogiikan Suomessa heijastelevan opettajien keskiluokkaista taustaa. Voidaan jopa ajatella, että Suomessa on keskiluokkainen piilo-opetussuunnitelma, jolloin helpoimmin menestyvät ne, joiden vanhemmat pystyvät auttamaan opiskelussa. (Järvinen 2010, 233.) Omassa työssäni pyrin purkamaan tällaisia usein tiedostamattomia asioita, jotka vaikuttavat praktiikkaani. Tämä tietenkin on itselleni olennaista, koska oma taustani ei ole keskiluokkainen.

4.4 *Minä, tanssija*

Avaan tässä luvussa historiaani tanssijuuden kautta, koska koen sen rakentaneen minuuttani olennaisesti. Ajattelen tämän liittyvän sosiaaliseen tasoon tanssinkentän valtarakenteiden kautta. Vertaan tanssinkenttää yhteiskuntaan, jossa eriarvoistavat rakenteet määrittävät toimijuuttamme sekä mahdollisuuksiamme. Toimintaympäristö tanssin vapaalla kentällä on hiearkinen ja perustuu valitettavan usein pitkälti sosiaalisiin suhteisiin. Kysymykset vallasta ovat näkyvissä esimerkiksi siinä kenelle rahoitusta myönnetään, kuka pyydetään mukaan produktioihin, kenen työ tulee näkyväksi tai kuka päättää tuotantotahojen ohjelmistoista. Kirjoitan tässä luvussa erityisesti eriarvoisuuteen liittyvistä kokemuksistani, silläkin uhalla, että tekstini antaa synkän kuvan tanssijan työstä tai tanssin kentästä. Tämä on yksi kertomus, jonka rinnalla luonnollisesti elää monia muita kertomuksia, esimerkiksi kertomuksia haaveista, niiden toteutumisesta ja sellaisesta vapauden tunteesta, jota on vaikeaa sanoilla tavoittaa.

Olen valmistunut vuonna 2008 tanssijaksi, jonka jälkeen olen toiminut freelance-tanssijana tanssin vapaalla kentällä. Ennen maisteriopintojani ajattelin vahvasti, olevani ensisijaisesti tanssija ja toimivani taiteellisissa prosesseissa tanssijan praktiikasta käsin. Tämä aiheutti opintojeni alkuvaiheessa paljon ristiriitaisia ajatuksia ja pohdintaa siitä, onko tämä oikea koulutusohjelma minulle. Etukäteen oli vaikeaa ymmärtää oman ammatti-identiteetin laajentumisen arvoa ja yhteyttä koko maailmankuvan muuttumiseen.

Tutkija ja tanssipedagogi Hanna Pohjolan mukaan tanssijan identiteettiin vaikuttavat hänen omat tavoitteensa ja henkilökohtainen identiteetti sekä taiteellinen praktiikka. Identiteettiä määrittävät lisäksi tanssin traditio sekä sosio-ekonominen asema. (Pohjola 2012, 151.)

Tanssijana työskennellessäni sekä tanssijan koulutusta suorittaessani, olen ollut monenlaisten odotusten ja vaatimusten alla. Olen kokenut riittämättömyyttä. Sellaista alemmuuden tunnetta ja epäonnistumista, joka kaventaa toimijuutta. Olen ollut esimerkiksi tilanteessa, jossa koreografi on ihmetellyt peukaloani, jonka nivel ei toimi normaalisti. Tässä tapauksessa häntä häiritsi peukalon väärä linja suhteessa kämmeneen. Se toi konkreettisesti esille täysin absurdit toiveet ja pyynnöt, joita tanssijana olen kohdannut ja uskon monen muunkin kohdanneen. Kun ei täytä joitakin kriteereitä tai ennako-oletuksia. On vääränkokoinen tai muotoinen tai ei tarpeeksi liikkuva johonkin suuntaan.

Tasavertainen työskentely on mielestäni mahdotonta, jos se perustuu johonkin ennalta-asetettuun käsitykseen tanssijuudesta tai ihmisyydestä. Joskus työskentely ei lähde työryhmän situaatiosta käsin, vaan työryhmän on tarkoitus täyttää koreografin ennalta määrittämä visio. Ihmettelen, mihin tällaisessa prosessissa tarvitaan ajattelevia ja tuntevia esiintyjä? Voisiko työn yhtä hyvin tehdä samanlaiseen virtuositeettiin tai tarkkuuteen kykenevä robotti? Mikä on elävän, ajattelevan ja tuntevan ruumiin merkitys taiteellisessa prosessissa? Mikä on minun merkitykseni taiteellisessa prosessissa?

Taiteilija, tutkija Kirsi Törmi kirjoittaa siitä, miten tanssitaiteen harjoittamisen äärellä saattaa aueta arpia, joille olisi hyvä antaa tilaa prosessissa. Tämä ei tarkoita terapiaa vaan empaattista toisen kohtaamista, jolla voidaan välttää tunteiden piilottaminen ja ottaa käyttöön kaikkien ryhmän jäsenten potentiaali. Näin esiintyjä voisi olla läsnä kaikkine tunteineen ja arjen ongelmineen. (Törmi 2016, 56–58.) Tämä olisi mielestäni ideaalitalanne myös ammattilaisten kanssa toimittaessa, jolloin jokainen työryhmän jäsen kokisi olevansa tärkeä ja oman työnsä olevan merkityksellistä.

Koen tämän prosessin aikana päässeeni taas askeleen lähemmäksi sellaista tanssijuutta, joka juuri nyt tuntuu oikealta. Siis sellaista, jossa itse määrittelen ja rakennan omaa toimintaympäristöäni. En ainoastaan kuuntele ja toimi ohjeiden mukaan, vaan myös ehdotan ja teen itsenäisiä

valintoja. Tehtävien sisällä. Työpäivien sisällä. Teoksen sisällä. Toivottavasti tällaiselle suhtautumiselle omaan tekemiseen olisi tulevaisuudessa enemmän tilaa tanssinkentällä, vaikka tanssitaiteen historia onkin hyvin pitkälle hierarkisten toimintatapojen varaan rakentunutta. Se on täynnä sanattomia sopimuksia siitä, kenellä on valtaa ja kuka tekee lopulliset päätökset. (Oma oppimispäiväkirjani 14.04.2018)

Maisteriopintojeni aikana en ole hylännyt tanssijan identiteettiäni, mutta olen löytänyt uudenlaisia tulokulmia toimiessani tanssijana. Tämä toimijuuden vahvistuminen tulee mielestäni hienosti esille yllä olevassa oppimispäiväkirja tekstissäni.

Huomaan, että työssäni kysymykset toimijuudesta ovat vahvasti esillä. Toimintaani ohjaavat arvoni ja pyrin laittamaan ne koko ajan estetiikan edelle. Muistutan tästä itseäni jatkuvasti. Pyrin rakentamaan taiteellista prosessia niin, että jokaisella mukana olevalla on itsenäinen toimijuus prosessin sisällä. Tämä tarkoittaa konkreettisesti pitkiä prosesseja ja keskustelemista osana työskentelemistä. *Sillä minä on katoava* -esityksessä se tarkoitti myös esiintyjien itsemääräämisoikeutta vaatuksestaan esityksen aikana. Jokainen esiintyjänä sai valita vaatteensa itse, yhdessä sovittujen raamien sisällä. Pidän tärkeänä myös sitä, että työryhmä jakaa yhteisen arvopohjan. On todella haastavaa työskennellä työryhmässä, jossa arvot ovat pahasti ristiriidassa toisten työryhmäläisten arvojen kanssa. Koen maisteriopintojen muuttaneen minua periksiantamattomammaksi arvokysymysten suhteen – hetki hetkeltä minulle tärkeämpää, että työryhmän arvopohja on ainakin jollain tasolla jaettu.

4.5 Minä, äiti

Hihihihihhi. Mä yritän viel yhen kerran lentää. Kirjota siihen, että mä lennän. MMMMMM Mä en saa koskaan lentää, Mitä mä katoinkaan? Kun mä katoin täältä päin tonne. Täältä ylhäältä. (seisoo tuolilla ja heiluttaa käsiään) Mä oisin lentänyt tonne. Miksei ihmiset voi lentää? Ai kun ne ei oo kevyitä? Epistä, että linnut voi lentää ja me ei. (06.06.2018, 6-vuotias tyttäreni)

Taiteellista työtäni on viime vuosina määrittänyt sen hyväksyminen, että työni keskeytyy säännöllisesti. Keskeyttäminen häiritsee, katkaisee ja toisinaan raivostuttaa. Toisaalta samaan aikaan se tuo taukoja ja ilmaa työskentelemiseeni. Se kiinnittää minut vankemmin ympäristööni ja muistuttaa siitä, että työ tai oppiminen tapahtuvat kerroksellisesti myös silloin, kun en aktiivisesti ajattele työskenteleväni.

Asun kahdestaan 6-vuotiaan lapseni kanssa, joka näkyy työskentelemisessäni monella tavalla. Kirjoittaessani omasta identiteetistäni tai taiteen tekemisestä, en voi ohittaa äitiyttä ja sen läsnäoloa taiteessani. Se näkyy käytännössä siinä, mihin minä voin sitoutua tai osallistua. Se näkyy ajattelussani ja arvoissani.

Olen maisteriopintojeni aikana pyrkinyt löytämään tapoja nauttia omasta situaatiostani. Miten äitiys voisi olla osa työskentelemistäni?

Olen ajatellut puhua nyt myös siitä, miten olen perustanut läheisyyden kentän lapseni kanssa. Jos minua pyydetään puhumaan jostakin itselleni tärkeästä, huomaan että vanhemmuus on usein ainakin pienenä viitteenä läsnä puheessani. Se tuntuu epäammattimaiselta. Liian pehmeältä. Liian henkilökohtaiselta. Liian kaikelta. Mutta silti se on. Aivan ajattelematta huuliltani lipsahtaa joku asia, jossa hän on läsnä. Hän on lävistänyt ruumiini ja on läsnä minussa, vaikka ei olekaan enää niin kuin joskus aiemmin oli. Jos minulta kysytään tämän hetken tunnelmista, on täysin mahdotonta olla puhumatta hänestä. Miten voisin olla mainitsematta jonkun, jonka kanssa vietän lähestulkoon kaiken aikani koulun ja töiden ulkopuolella? Pitääkö minun edes yrittää?

Olen miettinyt tällä viikolla paljon ystävyyttä ja sitä, kenen kanssa haluan työskennellä. Olen palannut ajatuksissani usein sen kysymyksen äärelle, että voisinko työskennellä hänen kanssaan. Hänen, joka on kaikista lähimpänä. Olen aloittanut jo monta vuotta sitten, mutta voisinko tunnustaa julkisesti, että teemme yhdessä työtä? Että minun ajatteluni vaikuttaa joka päivä hänen kanssaan olemisesta ja keskustelemisesta. Tuntuu, että kaikki sävyt minusta ovat läsnä rakkauden kautta. Että olen vähän enemmän. (Oma seminaariluonnokseni 07.06.2018)

Alun alkaen ajattelin, että työskentelen opinnäytteeni parissa lasten kanssa ja hiukan haikeasti prosessin loppupuolella totesin, että se ei nyt tässä prosessissa onnistunut. En löytänyt sellaista tapaa, joka olisi tuntunut oikealta. Tuntui kuitenkin tärkeämmältä säilyttää työryhmän luottamuksellinen ilmapiiri kuin esimerkiksi kutsua harjoituksiin ryhmä uusia ihmisiä. Toisaalta työskentelen koko ajan lasten kanssa näiden opintojen ulkopuolella, joten ehkä nyt oli juuri oikea aika mahdollistaa itselleni toisenlainen prosessi. Lasten kanssa saan ja haluan työskennellä tulevaisuudessa vielä paljon, mutta se ei ole ainoa suunta, jota kohti työni toivon kurottelevan.

Luonnollisesti työskentelin lapseni kanssa ja läsnä ollessa, joten hän vaikutti monella tavalla prosessiimme sekä tiedostaen että tiedostamatta. Oikeastaan on vaikea eritellä mihin hän on vaikuttanut ja vaikuttaa, koska äitiys on niin

erottamattomasti osa minua. Siksi päätin myös säilyttää tämän osion kirjallisessa työssäni, vaikka monta kertaa olin jo siirtänyt tämän tekstin toisaalle.

Konkreettisesti äitiytteni vaikutti ainakin seuraaviin asioihin prosessissamme:

En pitänyt yllättäen pidempiä harjoituksia kuin olimme sopineet.

En lähtenyt harjoitusten jälkeen työryhmän kanssa spontaanisti viereiseen kuppilaan puhumaan prosessista.

En halunnut tilaan voimakkaita ääniä tai valoja.

En kiroillut esityksessä.

En halunnut esitykseen ikärajaa.

En työskennellyt paniikissa läpi koko yön, koska seuraavanakin aamuna lapsi piti viedä päiväkotiin.

En oletanut, että esityksessä ei olisi lapsia.

Ajattelen äitiyttä voimavarana, joka minua ja taidettani kannattelee ja kasvattaa. Joka päivä kohtaan uudelleen kysymyksiä siitä, miten tämän poikkeuksellisissa olosuhteissa tapahtuvan työn ja äitiyden voisi yhdistää hedelmällisellä tavalla? Sellaisella tavalla, jossa molemmat voisivat tukea ja syventää toisiaan. Silloin olennaista on mielestäni mahdollisimman tasavertaisen toimijuuden etsiminen myös oman lapsen kanssa. Tästä kirjoitan lisää seuraavassa alaluvussa.

4.5 Tasavertaisen toimijuuden muodostumisesta

Kirjoitan tässä alaluvussa siitä, miten lähestyin taiteellisessa prosessissamme tasavertaista toimijuutta. Avaan kokemuksiamme siitä, miten lähestyimme hierarkian purkamista ja mitä se työskentelyssämme käytännössä tarkoitti.

Taiteellisen osani lähtökohtana oli hierarkian purkaminen sekä taiteellisen prosessin että esityksen aikana. Ajattelen, että hierarkian purkaminen voi avata tilaa dialogiselle kohtaamiselle. Minulle vallan jakautumiseen työryhmän välillä liittyy ajatus jokaisen tekijän toimijuuden vahvistumisesta sekä erilaisten kokemusten sallimisesta tai esille nostamisesta. Ajattelen, että toimijuuden vahvistaminen avaa tilaa moniääniselle taiteen tekemiselle. Taustalla tässä on oma historiani tanssioppilaana ja opettajakeskeiseen toimintakulttuuriin kyllästyminen. Minulle itselleni autoritääriin perustuva opettaminen on luonut paineita olla oikeassa ja tehdä oikein. Siksi halusin taiteellisessa osassani rakentaa prosessin toisenlaisista lähtökohdista.

Kun alan tarkastelemaan hierarkiaa, hämmästyin siitä, miten syvällä rakenteissa ja niiden myötä toimintatavoissa se on. Miten toimijuus tanssitunnilla on ollut minulle oikein tekemisen tavoittelua ja hyväksynnän hakemista. Tulen näkyväksi, kun teen oikein. Olen arvokas, kun minua kehuaan. Minua kehuaan, kun teen oikein. En tee virheitä tai peitän virheeni taitavasti. Olen tiedostanut tämän jo pitkään ja ollut kateellinen sirkuksen harjoittelukulttuurista, jossa mielestäni virheeseen ja oikein tekemiseen suhtaudutaan toisella tavalla. En ole ehkä tajunnut, miten tanssissa oppimani toimintatavat ovat siirtyneet esimerkiksi keskustelutilanteisiin. Valtava tarve tulla hyväksytyksi ja olla samaa mieltä. (oma oppimispäiväkirja 17.12.2017)

Ajattelen, että oma situaationi vaikuttaa lähtemättömällä tavalla praktiikkaani sekä etiikkaani, joka toimintaani ohjaa. Näin ollen näen myös työväenluokkaisen taustan vaikuttavan edelleen toimintaani, vaikka luokkahyppyni onkin tämän maisteritutkinnon jälkeen totta. Olen hypännyt irti omasta taustastani, mutta samaan aikaan koen sen edelleen olevan erottamaton osa minua. Historiani on piirtänyt ruumiiseeni lähtemättömiä jälkiä, joista voin olla myös ylpeä. Ajattelen, että minun helpompaa nähdä eriarvoisuus yhteiskunnassamme omien kokemuksieni kautta. Ajattelen myös, että minun on helpompi jakaa valtaa sellaisillekin, jotka eivät ole valtaa tottuneet käyttämään.

Näin ollen ajattelen oman työväenluokkaisen taustan vaikuttaneen praktiikassani erityisesti siihen, että pidin tärkeänä osana työskentelemistämme sitä, että keskustelimme ja pyrimme rakentamaan kysyvän ilmapiirin. Keskustelimme niin paljon, että kaikilla olisi mahdollisuus osallistua. Pyrin rakentamaan tilaa, jossa kaikilla olisi mahdollisimman hyvä ja turvallinen olla. Tämä tarkoitti yhteisten sääntöjen, toiveiden ja lähtökohtien läpikäymistä. Se tarkoitti kaikkien ehdotusten ja kokemusten kuulemista ja vakavasti ottamista. Se tarkoitti tehtävien avoimuutta, jotta jokainen pystyisi lähestymään niitä omista lähtökohdistaan käsin.

Tutkija, tanssipedagogi Tiina Jalkanen (2018, 61) kirjoittaa väitöskirjassaan hänen feministisen praktiikkansa ytimessä olevan oppimisympäristö, joka on turvallinen ja mahdollistaa kasvamisen. Tällainen ympäristö antaa tilaa kaikenlaisille tunteille, kokemuksille ja ajatuksille. Toisinaan lukiessani lähdekirjallisuutta huudahtelin ääneen - miksi en löytänyt tätäkään tekstiä jo ennen taiteellista prosessiamme. Tässä tapauksessa se ei olisi ollut tietenkään mahdollista, koska väitöskirja on julkaistu vasta ensi-iltamme jälkeen. Kuitenkin monta muuta kirjaa olisi voinut helpottaa oman praktiikan sanallistamista, koska samojen kysymysten äärellä on ollut niin kovin moni muukin.

Kenneth: Me tehtiin vaikka mitä. Ollaan menty portaita silmät kiinni ja kosketettu toisiamme vaikka mihin. Mutta se tapahtui kysyvässä ilmapiirissä. (Työryhmän haastattelumateriaali 14.11.2018)

Ajattelen, että tällaisen työskentelyn taustalla tulee olla kunnioittava ja luottamuksellinen ilmapiiri. Kasvatusfilosofi Paulo Freire kirjoittaa, että dialogin lähtökohtana tulee olla syvä rakkaus ihmisiä ja maailmaa kohtaan, joka avautuu vastavuoroisessa suhteessa luottamukseksi (Freire 2005, 97–100). Tällainen ilmapiiri syntyy mielestäni siitä, että jokainen ryhmän jäsen tulee kuulluksi ja nähdyksi ja sitä kautta saa vahvan toimijuuden ryhmässä. Ajattelen kaiken ikäisten ja erilaisista taustoista tulevien ihmisten kanssa

vastuuni tästä olevan yhtä painava. En voi ohittaa vastuutani, vaikka työskentelisin ammattilaisten kanssa.

Outi: Tuntui hämmästyttävältä, että voin tuoda ideoita tähän ja niitä ei tyrmätä. Niin keskusteleva ja avoin ilmapiiri. Ihana kokemus siitä, että voi tuoda nää ajatukseni. Se ettei niitä dissata tai tyrmätä tai arvoteta. (Työryhmän haastattelumateriaali 14.11.2018)

hooksin mukaan yhteisöllisyys luo tunteen sitoutumisesta yhteiseen hyvään. Ihannetapauksessa jaamme halun oppia – vastaanotamme aktiivisesti tietoa, jotta edistämme älyllistä kasvuamme ja kapasiteettiamme elää täydellisemmin maailmassa. Hänen kokemuksensa mukaan yksi tapa yhteisön rakentamiseen on jokaisen yksilöllisen äänen arvon huomioiminen. (hooks 1994, 40.) Tällaiset lähtökohdat kuin sitoutuminen, luottamus ja nähdyksi tuleminen tuntuvat itseltään selviltä. Kuitenkin käytännössä niiden huomioiminen on yllättävän haastavaa ja aikaa vievää. Voimme sanoa näiden arvojen toteutuvan, mutta saadaksemme kokemuksen niiden toteutumisesta tarvitsemme aikaa ja pohdiskelemista.

Pyrkimyksemme oli rakentaa myös esitystilasta mahdollisimman turvallinen ja vapaaehtoisuuteen perustuva. Korostimme ohjeissa sitä, että jokainen

keskustelimme yhdessä esityksestä. Näissä tilanteissa en osannut kovin hyvin avata prosessiamme, työskentelytapojamme ja arvojamme. Minun olisi työryhmän koollekutsujana pitänyt ottaa suurempi vastuu siitä ketä kutsun ja pitää huolta, että he tietävät minkälaiseen tilanteeseen tulevat. Tämä on hyvä muistutus itselleni tulevaisuutta varten, koska ajoittaisista haasteista huolimatta koekatsojien osallistuminen oli prosessin kannalta erittäin tärkeää ja arvokasta. Tällaisista haasteista konkreettisena esimerkkinä eräs koekatsoja, joka kesken palautteen antamisen ylitti esiintyjän henkilökohtaisen rajan. Täysin yllättäen, lupaa kysymättä hän kosketti Kennethiä kasvoihin ja näytti liikuttamalla Kennethiä, miten hänen tulisi liikkua.

Kenneth: Meillä on ollut sellaista itseään etsivää ja rajoja kunnioittavaa. Yhtäkkiä on se hetki, kun joku on sillai, että ei kun mä järjestän sut uuteen uskoon kysymättä.

Elsa: Tämä oli iso asia, jota mietin jälkikäteen. Välillä tuntui tosi väkivaltaiselta, vaikka olin itse pyytänyt jonkun sinne.

Kenneth: Tulee niitä alan käytäntöjä. Tää ei ollut mikään vakava juttu, mutta kerroin harjoitusten jälkeen tästä ystäville "Tänään kävi tämmönen." Ne oli just sillai, että eihän nyt kukaan tuu ihan yllättäen koskemaan sun naamaan sanomatta ensin. Eihän normaalit ihmiset käyttäydy niin. Taiteilijat käyttäytyy. Tää on vaan niitä alan käytäntöjä. Mun mielestä meillä on ehkä vähän hienompi ymmärrys tästä asiasta.

Outi: Tuli fysioterapia maailmasta mieleen, kuinka siellä oletuksena on se, että potilasta saa koskea. Fysioterapeuttina mulla on sellanen etuoikeus, se kuuluu mun ammattiin. Mun mielestä kosketuksen itsestänselvyyttä ja tätä etuoikeutta olisikin hyvä kyseenalaistaa sosiaali- ja terveysalan koulutuksissa.

Leena: Kiinnostavaa, miten näyttelijäntyön puolella suhtaudutaan tänä päivänä. On ollut niin vahvasti oletuksena, että on rajaton ja rohkea. Pitää olla rohkea. Pitää olla rajaton. Voidaan ottaa kiinni. Otat kiinni. Sua saa koskea mihin vaan. (Työryhmän haastattelumateriaali 14.11.2018)

Tämän kokemuksen jälkeen minulle näyttäytyi vielä selvemmin oma vastuuni. On tärkeää, että kaikki samaa tilaa jakavat ovat tietoisia yhteisistä sopimuksista

ja toimintatavoista. Taiteen tekemisen äärellä kukaan ei ole ainoastaan materiaalia ja myös esiintyjien henkilökohtaisia rajoja tulee kunnioittaa.

Tanssipedagogi ja tutkija Eeva Anttilan (2011, 152) mukaan taiteen oppiminen voi olla myös hajottavaa, jonka vuoksi on tärkeää pohtia millainen praktiikka mahdollistaa eheytyksen. Törmi (2016, 34) kirjoittaa väitöskirjassaan siitä, miten tunteet ja niiden jakaminen ovat arvokas osa prosessia. Hän tutkii taiteellisia prosesseja, joissa työskentely perustuu kunnioittavaan ja turvalliseen ilmapiiriin. Itse pyrin taiteellisessa prosessissamme rakentamaan työskentely-ympäristön, jossa kaikenlaiset tunteet ja kokemukset saivat olla osa prosessia. Silloin voimaantuminen, eheytyminen ja kasvaminen voivat mielestäni tapahtua. Prosessimme olikin työryhmän haastattelun perusteella ainakin pääosin miellyttävä ja valtarakenteita purkava. Tämä nousi esille prosessimme aikana sekä työryhmän haastattelussa:

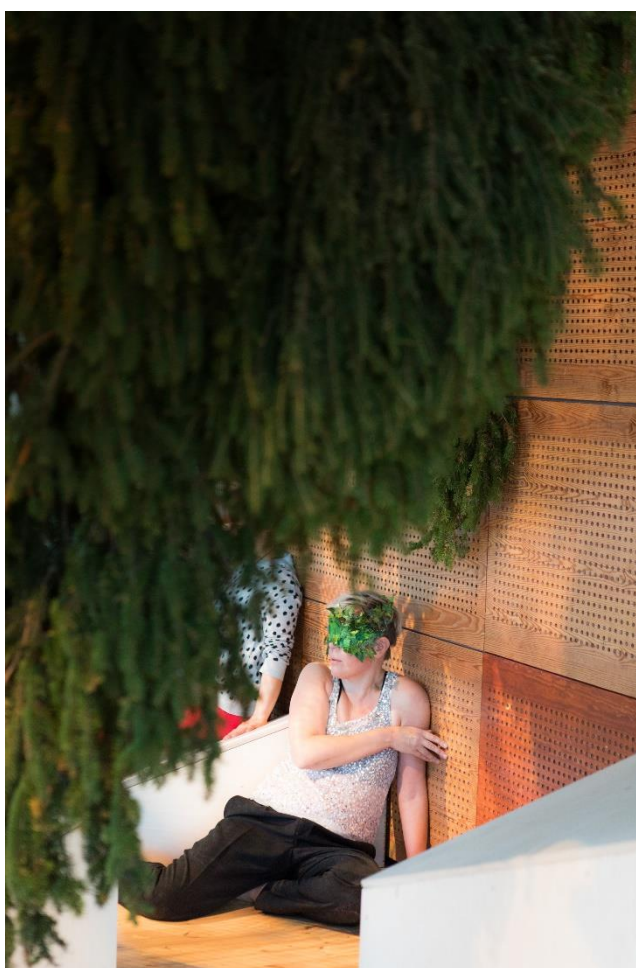
Outi: Keskusteleavuus on ollut ihanaa tässä prosessissa.

Leena: Ihana proggis olla mukana. Niin paineeton kuin voi olla.

Kenneth: Ihan prosessista... Se mikä tulee ensimmäisenä mieleen, että monesti jos on tällasia hakevia ryhmäprosesseja tulee sellasta konsensushakusuutta tai että kaikkien pitäis olla samaa mieltä. Tässä oli tosi vapauttavaa, kun kaikilla sai olla oma kokemus. Se tuntu tosi hyvältä. Se oli tosi vapauttavaa. (Työryhmän haastattelu 14.11.2018)

5. KOLMAS EKOLOGIA, YMPÄRISTÖLLINEN TASO

Ympäristöllinen ekologia viittaa nimensä mukaisesti ympäristöön ja luontoon (Guattari 1989). Kirjoitan tässä luvussa luontosuhteesta, suhteesta ei-inhimillisiin toimijoihin sekä siitä, miten ajattelen näiden huomioimisen olevan yhteydessä toimijuuden rakentumiseen. Käytän termiä luontosuhde, mutta ymmärrän samaan aikaan sen ristiriitaisen suhteen tasavertaiseen toimijuuteen.

Siksi uudelleenmäärittämisen tilanne on paradoksaalinen: kokemuksellisesti aina ihmiskeskeisenä ilmenevä maailmamme on ymmärrettävä toisin, koko olevaisen asuinsijana, jossa ihmisellä ei ole

etuoikeutettua erityisasemaa eikä siten oikeutta luonnon omistamiseen. (Värri 2018, 140.)

5.1 Moniaistisen harjoittelun yhteyksistä luontosuhteeseen

Ilmastokriisin aikakaudella tuntuu mahdottomalta tehdä mitään ottamatta siihen liittyviä kysymyksiä huomioon. Samaan aikaan nämä kysymykset tuntuvat niin suurilta ja monimutkaisilta, että ne melkein lamaannuttavat minut. Pysäyttävät. Ilmastokriisi värittää kaikkea toimintaamme. Tämä on se todellisuus, josta käsin 2010-luvulla toimimme. Se tarkoittaa minulle kaiken tämän kyseenalaistamista, jota länsimaiseksi kulttuuriksi kutsutaan. Yritystä ajaa omassa toiminnassani alas kapitalistista ajattelua, johon olen kasvanut. Johon minut on kasvatettu. Johon olen kietoutunut vääjämättömästi ja tiedostamattani eläessäni elämäni.

Mistä kasvatus- ja sosiaalisatiioyhteisöjen ideologinen rationalisaatio saa päämääriensä sisällön? Millaisen todellisuuskuvan pohjalta ne esittävät ideologisen kutsunsa? Millä tavoin vallitsevan sosiaalisaation ennakkoehdot määrittelevät, joko suotuisasti tai epäsuotuisasti, inhimillisen kasvun suuntaa? (Värri 2018, 113.)

Maisteriopintojen aikana olen tullut yhä tietoisemmaksi siitä, kuinka kasvatuksemme määrittää arvojamme ja siitä, kuinka peruuttamattomalla tavalla kapitalistinen yhteiskunta on kietoutunut elämää tuhoavaan toimintaan. Olen tullut tietoisemmaksi siitä, miten monella tasolla vaikutan ympäröivään todellisuuteen. Ja toisaalta tieto siitä, miten vähän oma toiminta vaikuttaa mihinkään on iskeytynyt tajuntaani kirkkaammin, kuin koskaan aikaisemmin.

Minua itkettää. Kyyneleet nousevat silmiini täysin pyytämättä. Yllättäen. Varoittamatta. Suru siitä, miten pieneltä omat teot tuntuvat ja miten yhteiskunta vain jatkaa toimintaansa ympärilläni. Epätoivo. Yksinäisyys

suurten kysymysten rinnalla. Yksinäisyys, jota luultavasti saman aikaisesti kollektiivisesti kokee moni ihminen eri puolilla maailmaa.

Hetki hetkeltä tämän kaiken ymmärtäminen tai edes huomioiminen tuntuu tärkeämmältä ja tärkeämmältä, melkein pakottavalta lähtökohdalta kaikelle työskentelylleni. Kun odotan lunta, vaikka tiedän ettei sitä ilmastonlämpenemisen myötä ole luultavasti lähiviikkoina tulossa. Kun avaan tämän tiedoston ja jatkan kirjoittamista. Ajattelen sitä. Ajattelen ympäristöä. Sitä ympäristöä, jota jokainen meistä koko ajan tuhoaa ympärillään. Vaikka ei tahtoisikaan. Elämällä tässä yhteiskunnassa. Kotini lämpiää kivihielessä, enkä voi sille mitään. Minä en ole valinnut sitä enkä montaa muutakaan arkista asiaa, mutta silti elän täällä. Jatkan elämäni tietoisena näistä kaikista rikkomuksista, joita luontoa kohtaa jatkuvalla syötöllä teemme. Jatkan hengittämistä, koska minulla on siihen mahdollisuus.

Värrin kirjan *Kasvatus ekokriisin aikakaudella* (2018) lukeminen luo minuun samaan aikaan toivoa ja epätoivoa. Meillä on ymmärrystä niistä muutoksista, joita tulisi tehdä. Tarvitsemme vain tahtoa käynnistää muutos. Tarvitsemme päätöksen luopua omien halujen seuraamisesta ja löytää merkityksellisyyden kokemuksia toisaalta. Näen tanssitaiteen olevan tärkeässä asemassa tällaiseen muutokseen pyrkiessämme. Tietenkin ajattelen näin, koska toimin itse tanssitaiteen kentällä. Näen tanssitaiteessa erityisiä piirteitä, jotka vaalivat sellaisia arvoja, joita muutokseen pyrkiessämme tarvitsemme. Ajattelen kehollisella harjoittelulla olevan suora yhteys kaikkien olevaisten kunnioittamiseen. Tanssissa osallisuus avaa väylää toiminnalle ja muutokselle, kun harjoittelussa huomioidaan oppilaiden elämäntilanteisuus sekä kehomielen ihanteet (Jalkanen 2018, 67).

Tutkija, tanssitaiteilija Raisa Foster näkee tarpeen kehittää kasvatuskäytäntöjä, joiden päämääränä on ihmisten toiminnan muuttaminen. Hän ehdottaa, että voisimme moniaistisen kehollisen harjoittelun avulla havainnoida ihmistä osana luontoa. Keholliset harjoitteet avaavat yhteistä tilaa, joka ei tyhjene sanallisiin selityksiin. Kokemus on hetkessä tapahtuva eikä sitä voi täysin avata jälkikäteen sanoin. Sanat ikään kuin yrittävät kurkotella kohti tapahtunutta, mutta eivät koskaan täysin saavuta sitä. Foster ehdottaa, että kasvaminen kokonaiseen maailmasuhteeseen voisi tapahtua silmien sulkemisen ja hiljaisuuden kautta. Näin voimme syventää kehollista yhteyttämme maailman kanssa. Moniaistisuus avaa mahdollisuuden suoraan, keholliseen yhteyteen maailman kanssa, jolloin ihminen on osa ympäristöään, aivan toisella tavalla kuin pelkän näköaistin kautta. Jos haluamme ymmärtää suhteemme maailmaan vastavuoroisesti, tulee meidän tunnustaa elämän kokonaisvaltaisuus ja epämääräisyys. Tällaisessa toiminnassa kasvatuksen lähtökohtana on sosioekologinen oikeudenmukaisuus. (Foster 2016, 165.)

Ajattelen lapsuuttani ja nuoruuttani. Olen ollut onnekas, kun olen kasvanut metsän keskellä. Olen oppinut kunnioittamaan luontoa ja elämään osana sitä. Vanhempani ovat antaneet minulle sellaisen rikkauden kuin kaiken elävän ja elottoman kunnioitus. Itsestään selvänä totuutena, jota ei kyseenalaisteta. He ovat antaneet minulle lapsuuden, jossa olen saanut leikkiä kivillä, kävyillä ja puiden alla. Olen kasvanut osana luontoa. Ymmärrän tämän arvon syvällisesti vasta nyt. En kuitenkaan väitä, että tämä olisi pelastanut minut kapitalistiseen maailmaan osallistumiselta – tässähän minä olen, osana tätä käsittämätöntä kaaosta, jota länsimaiseksi yhteiskunnaksi kutsutaan. Yhtä lailla ostan ruokani kaupasta kuin naapurini, enkä aina edes jaksa lukea missä ruoka on kasvanut. Yhtä lailla olen mainosten uhri ja kaikenlaisten houkutusten äärellä joka päivä kuin naapurini on. En ole yhtään sen parempi, ainutlaatuisempi tai tiedostavampi. Muuten pystyisin toimimaan toisella tavalla. Muuten olisin jo muuttanut omavaraiselle pienelle mökille ja tehnyt sieltä käsin kriittisiä taideteoksia. Mutta istun edelleen tässä ja yritän kirjoittaa sanoja paperille.

Värrin mukaan pohtiessamme mahdollisuuksia tiedostavaan luontosuhteeseen, meidän tulee muuttaa ihmisen ja maailman suhdetta. Kestävän kehityksen tavoittelu ei ole riittävää. Sen sijaan meidän tulisi lähestyä kriittisesti kysymystä kasvatuksesta ja siitä, miten lapset kasvavat toimijoiksi tähän yhteiskuntaan. (Värri 2018, 15.) Tämä on yksi työni tavoitteista – hahmottaa toimijuuteen vaikuttavia tasoja, jotta voisin huomioida niitä työssäni. Maailmasuhteen muuttaminen kuulostaa järisyttävän isolta tavoitteelta, mutta ajattelen että vallitsevassa tilanteessa ainoastaan järisyttävän suuret tavoitteet ovat sopivia. Tarvitsemme isoja muutoksia koko yhteiskuntamme toimintaan ja nämä muutokset lähtevät ihmisistä.

Keto kirjoittaa empatian olevan avain elämän edellytysten säilyttämiseen. Empatian tulisi avautua syvällisenä kokemuksena kohti kaikkia lajeja, myös elotonta luontoa, kasveja ja kiviä kohtaan. Tällaisen empatian löytääksemme, tarvitsemme kykyä erottaa oman edun tavoittelu ja elämän merkityksellisyyden kokemus. (Keto 2017, 188.) Omantunnon vahvistaminen ja empatiakyvyn lisääminen ovat avaimia muutokseen. Kohtuullisuus, lempeys ja vastuullinen luontosuhde tulisi olla kaiken kasvatuksen lähtökohtana – mikäli aiomme muuttaa vallitsevaa tilannetta. (Värri 2018) Näen näiden arvojen manifestoituvan tanssitaiteessa, mutta käytännössä ne ovat harmillisen harvoin opetuksen keskiössä. Opetus keskittyy mielestäni liian usein taitojen harjoittamiseen, jolloin etiikkaan liittyvät kysymykset saattavat jäädä taka-alalle. Näen samankaltaisen kuvion toteutuvan liian usein myös taiteellisissa prosesseissa, jolloin helposti ohitetaan kysymykset vastuusta ja etiikasta. Jos estetiikkaa menee kaiken muun edelle, taide voi olla ympäristöä tuhoavaa toimintaa siinä missä mikä tahansa muukin toiminta.

Kunnioittavan työskentelyn lisäksi pohdimme prosessimme aikana paljon ympäristöön liittyviä kysymyksiä. Yksi iso kysymys oli mitä materiaalia haluamme tilaan tuoda, jotta emme harjoittaisi ympäristöä tuhoavaa toimintaa. Kaikista ekologisin vaihtoehto olisi varmasti ollut tyhjässä tilassa tapahtuva esitys, mutta mielestämme tavoitimme Guattarin (1989) ajatuksesta

jotakin olennaista rakentaessamme lavasteet harvennetuista kuusen oksista. Esityksen takia ei toisin sanoen kaadettu yhtään kuusta. Vanerilaatikoiden materiaalit hankimme uutena, koska emme löytäneet sopivaa materiaalia käytettynä. Tulevaisuudessa aion käyttää vielä enemmän aikaa siihen, että kaikki esitykseen hankittava materiaali on kierrätettyä.

5.2 Kanssakulkijuus taiteellisessa prosessissa

Kirjoitan seuraavaksi siitä, miten kanssakulkijuus voisi olla lähtökohtana toisen kohtaamiselle ja taiteen tekemiselle. Tämä ajatus kanssakulkijuudesta avautuu minulle taiteen tekemisen lisäksi pedagogisen kohtaamisen lähtökohtana, mikäli näitä kahta millään tavalla voidaan erotella toisistaan. Ajattelen, että voin löytää uudenlaisia mahdollisuuksia olla yhteydessä lasten,

puiden, kivien, ystäväieni tai tuntemattomien ihmisten kanssa lähestymällä heitä kanssakulkijana.

Sillä minä on katoava -esityksen prosessissa kanssakulkijuus oli lähtökohtana toisen kohtaamiselle; sekä ihmisten että ei-inhimillisten toimijoiden kanssa lähestyimme tilannetta kanssaolemisenä käsin. Tämä tarkoittaa minulle sulautumista, pehmentymistä sekä ruumiillisen vuorovaikutuksen korostumista. Lisäksi ei-arvottava sekä kysyvä lähestyminen on olennaista. Pyrimme säilyttämään tämän tulokulman myös esiintyjän työssämme – jaoimme yhteistä tilaa kanssakulkijoina katsojien kanssa esitysten aikana. Tämä on itselleni radikaalia verrattuna omaan historiaani esiintyjänä, koska olen toiminut usein esiintyjänä perinteisemmässä katsomo-asetelmassa tapahtuvissa esityksissä.

Makaan hiljaa lumihangessa. Lumi tuntuu kylmältä selkääni vasten. Ympärilläni on korkeita mäntyjä, joiden oksat ovat peittyneet lumivaippaan. Kuulen tuulen voimistuvan. Kauempana lumi tipahtelee hiljaa puun oksilta maahan. Ja sitten suoraan päälleni kylmiä, pehmeitä, lumihippusia. Minua naurattaa, puut leikkivät kanssani, tai minä niiden kanssa. Mitä jos minä lakkaisi nyt olemasta? Mitä jos minä olisi osa jotakin muuta? Sillä minä on katoava. Suojaton. Hajoava. Sirpaleinen. Minä olen repaleinen tai näkymätön. Minä olen tuuli, joka liikuttaa puun lehtiä. (Oma oppimispäiväkirjani 17.12.2017)

Kirjoitin tämän tekstin Hiljaisuus ja horros retriitissä joulukuussa 2017 ja sen alkuosa päättyi viime metreillä myös osaksi esitystämme. Teksti avaa omaa luontosuhdettani sekä käsitystäni kanssakulkijuudesta.

Teimme taiteellisen prosessin aikana paljon harjoitteita, joissa tutkimme luontosuhdettamme ja pyrimme sulautumaan osaksi ympäristöä. Työskentelimme ulkona ja teimme harjoitteita, joilla avasimme aistejamme havaitsemaan ja tuntemaan ympäristön. Harjoittelimme paljon silmät suljettuina, koska se tuntui tässä prosessissa oleelliselta. Ajattelen, että silmien sulkemisen kautta voimme avata tilaa muille aistimuksille kuin visuaaliselle ärsyketulvalle. Suljimme silmämme, jotta saatoimme havaita tarkemmin tuntemuksiamme ja ympäröivän maailman.

Minä hapuilen edelleen yhteyksiä. Kurottelen kohti toista. Kanssakulkijana sukellan jonnekin. Sulaudun toiseen. Hengitän yhteistä rytmiä ympärilläni olevien olioiden kanssa. (Oma oppimispäiväkirjani 01.10.2018)

Näistä harjoitteista yksi oli parin kanssa toteutettava kävelyharjoite, jossa toinen kuljetti toista. Kuljetettavan silmät oli peitetty ja hän määrittä kuljettamisen tempon ja tavan. Tämä harjoite päättyi osaksi esitystä etukäteen paikan varanneille kanssakulkijoille. Kirjoitan heidän näkökulmastaan enemmän seuraavassa alaluvussa.

5.3 Kanssakulkijuus katsojapositiosta käsin tarkasteltuna

Tässä alaluvussa kirjoitan kanssakulkijuudesta Sillä minä on katoava -esityksessä, katsojapositiosta käsin tarkasteltuna. Kanssakulkijan rooli on saanut innoituksensa autenttisen liikkeen todistajan roolista ja siinä keskeistä on toisen liikkeen havainnoiminen arvottamatta.

Esityksen kanssakulkijaksi ilmoitauduttiin etukäteen ja se oli vaihtoehtoinen osallistumisen tapa esityksen toisen osan katsomiselle. Kanssakulkijat osallistuivat ennakkokävelylle ennen esitystä silmät suljettuina. Tästä olen kirjoittanut tarkemmin luvussa 2.2. Tarkoituksena oli luoda dialoginen kohtaaminen esiintyjän ja kanssakulkijan kanssa, jossa kumpikaan ei tiennyt etukäteen mihin kävely vie ja mitä sen aikana tapahtuu. Tämä yhteinen kokemus viritti esityksen seuraamisen erityisellä tavalla, josta monet kanssakulkijat kirjoittivat palautelomakkeessaan:

Kävelyn aikana koin aivan kuin olisin ollut muussa maailmassa, aivan kuin en olisi ollut maailmassa, jonka tunnen. Kuulo terästäytyi ja aistin etäisyyksiä. Ajantaju sekä paikantaju hämärtyivät ja suhteeni ympäristöön tuli nöyremmäksi ja riippuvaisemmaksi muista.

Askel oli epävarma ja empivä, ensimmäinen asia mihin ihastuin, oli kosketuksen voimakkuus: tuuli kasvojen iholla, puiden lehdet ja lapaset sormenpäissä. Oli toisaalta hurjaa ylittää tietä luottaen täysin tuntemattomaan ihmiseen, vaikka vaistot sanoisivat ns. vastaan kuullessaan autojen äänten liikkuvan aivan lähellä. (Kanssakulkijan haastatteluaineisto)

Olin yhteydessä ilmaan, joka oli syksyisen lempeä, maahan jalkojeni alla, eläin- ja kasvikuntaan sekä liikuttajani ihmiseen kosketuksen kautta. (Kanssakulkijan haastatteluaineisto)

Ympäristö tuntui olevan tosi lähellä, tulevan iholle äänien kautta. (Kanssakulkijan haastatteluaineisto)

Jälkeenpäin luin Värriin ajatuksia kanssakulkijuudesta, jotka sanallistavat hienosti omia lähtökohtiani kanssakulkijan ja esiintyjän kohtaamiselle. Empatian lisääminen on mahdollista harjoittaen kanssakulkijuutta eläinten, ihmisten ja ei-inhimillisen kanssa. Tällaisen harjoittelun taustalla on ajatus ihmisen kietoutumisesta luontoon ja muihin olioihin. (Värri 2018, 122.)

Tavoitteena minulla oli kanssakulkijuuden kautta avata mahdollisuuksia rakentaa katsojan toimijuutta toisenlaisista lähtökohdista, kuin katsomiseen

perustuvasta katsojuudesta käsin. Silmien sulkemisen kautta ajattelen avautuvan tilaa, muihin aisteihin perustuvalla kanssaolemiselle. Pyysimme kanssakulkijoita kävelyn jälkeen ajattelemaan, että yhteinen matka jatkuu jollain tavalla myös esitystilassa. Kanssakulkijoille suunnatun kyselylomakkeen vastausten perusteella edellä mainitsemani tavoite toteutui ainakin joidenkin osallistujien kohdalla.

Olin kävelyn jälkeen seesteisessä tilassa ja huomasin moneen kertaan esityksen aikana ennemmin olleeni tilassa tuntemukseni kanssa kuin oikeastaan esiintyjä seuraten. Koin erilaisen suhteen esitykseen kuin sellaisessa esityksessä, jossa seuraan katsomosta. Sain mahdollisuuden viipyä kävelystä saadussa olotilassa ja samalla ikään kuin olla osallinen tilassa tapahtuvien asioiden kanssa. Esityksen, liikkeen, äänten (puheen!) rytmi ja aluksi esiteltyjen taustojen kertomukset olivat ja tuntuivat minussa läpi tilaisuuden. Tuntuukin kuin olisin ottanut osaa tilaisuuteen ennemmin kuin ollut seuraamassa esitystä. Oli hyvä olla. (osallistujan haastatteluaineisto)

Syventyessäni taiteilija, tutkija Tuija Kokkosen väitöskirjaan (2017), ymmärrän oman hahmotukseni ei-inhimillisistä toimijoista olevan vielä hyvin pinnallista. Posthumanismin syvällinen ymmärtäminen vaatisi paljon enemmän aikaa ja lukemista kuin mitä minulla on tähän asti ollut mahdollista käyttää. Mitä enemmän luen, sitä enemmän kyseenalaistan kaiken, mitä opinnäytteeni taiteellisessa prosessissa olen tehnyt. Ymmärrykseni ei-inhimillisistä toimijoista on viimeisen parin kuukauden aikana kasvanut ja syventynyt. Näillä tiedoilla tekisin monta asiaa toisin, mutta tämä on ehkä juuri kirjallisen työn arvo ja merkitys.

Kokkosen mukaan posthumanistisessa ajattelussa ihminen pyritään asettamaan uudenlaiseen suhteeseen ei-inhimillisten toimijoiden kanssa. Nykyesitystaiteessa tehdään paljon esityksiä, joissa on luontoon liittyvä teema, mutta ihmisen kokemus on kuitenkin keskiössä. Tällöin teema saattaa vain vahvistaa ihmisen asemaa tai vauhdittaa taiteellista uraa. (Kokkonen 2017, 54.)

Taiteellis-pedagogisessa opinnäytteessäni keskityin tutkimaan ihmisen kokemusta, mutta pyrin luomaan tilaa ei-inhimillisten toimijoiden kohtaamiselle sekä prosessimme että esitysten aikana. Tietyllä tavalla katsottuna työskentelymme kuitenkin nosti ihmisen kokemuksen keskiöön. En tiedä onko ihmisten mahdollista tehdä esitystä ihmisille ja välttää tällaista problematiikkaa. Ehdotimme tasavertaista suhtautumista kanssaolijoihin ja ainakin kanssakulkijoiden kokemusten perusteella onnistuimme luomaan tällaisia kokemuksia.

Kokemukseni mukaan taide ei ole ympäristöstä irrallinen asia. Myös jokainen meistä vaikuttaa aina myös muihin ja antaa esimerkkiä olemalla tai tekemällä. Esityksen aikana pystyin tunnustelemaan uudella tavalla rajojani, erillisyyttäni sekä yhteyttäni muiden kanssa!
(Kanssakulkijan haastatteluaineisto)

Ajattelen hetkeä taiteellisen opinnäytteeni esityksessä, jolloin yksi katsoja suojasi esiintyjää tyynyllä, että hän ei kolauttaisi silmät kiinni liikkuessaan päätään kulmaan. Haluan uskoa, että tähän vaikutti antamamme ohje, jossa pyysimme osallistujia pitämään huolta yhteisestä turvallisuudesta esityksen aikana. Tämä hetki oli minusta liikuttava ja avautuu minulle paljon laajempiin

kysymyksiin kuin vain tähän esitystapahtumaan. Millainen olisi maailma, jossa huolehtisimme toisistamme? Mitä tarkoittaa yhteisestä tilasta huolehtiminen? Miten sitouttaa kaikki yhteiseen sopimukseen?

Kenneth: Katsojat sai reagoida siihen, kun tultiin lähelle. Jotkut pysyi paikallaan ja jotkut tuli vastaan.

Outi: Meillä oli myös vapaus reagoida siihen, jos me koskettiin katsojaa. Oli tosi mielenkiintoista huomata itsessään se reaktio, jos kosketin katsojaa, saatoin pelästyä. Säikähdin, että mihin koskin. Oma reaktio sitten kuka tää oli ja miten tää ihminen reagoi? Ihanan herkullista, kun pystyi aistimaan ihmisen lämmön ja sen, miten ihminen reagoi, kun menen lähemmäs.

Leena: Mulla oli vain yksi kerta, kun katsoja tuli aktiivisesti koskemaan mua. Muuten kaikki kohtaamiset oli sellaisia, että mä koskin. Mä aloin helliä sitä toista. Tuntui siltä, että mun pitää olla herkkä tai katsoja karkaa pois. Siinä tuntui siltä, että mulla oli valta-asetelma katsojaan nähden.

Elsa: Muistan kuinka yhdessä esityksessä vahingossa vyöryin jonkun ihmisen jalkojen päälle. Yhtäkkiä olin jonkun tossujen päällä. Se oli huvittavaa, kun en tiennyt miten päin ihminen siinä on. Hahmotan olevani hänen jalkojen päällä, mutta seisooko hän vai istuuko se ja mikä kehonosa sillä on vaikka tänne suuntaan. Se teki kohtaamisista epäselviä.

Kenneth: Vaikea arvioida itse sitä, miten tämä kohtaaminen oikeasti meni. Tungin jalkani jonkun katsojan kainaloon, ilmeisesti. Sinne se nyt meni kainaloon se jalka, että onpa kivaa. Eihän minulla ollut hajuakaan onko se ollut siitä ihmisestä kivaa.

Elsa: Havahduin myös siihen, että silmien peittäminen oli iso asia. Nyt ei oltu minkään yhteisen tehtävän äärellä, kuten kontakti-improssa vaan oli ihan tyhjän päällä. Yritti aistia, että mitähän toinen henkilö puuhailee ja kokee. Haluaako se, että meen pois. Se oli yllättävän haastavaa.

Kenneth: On luotu säännöt, että saa kieltäytyä ja tulee tilanteita, joissa jälkikäteen sanotaan, että tilanne oli epämieluisa. Silloin me harjoitellaan sitä, että kieltäytydytään. Tässäkin oli koko ajan mahdollisuus siirtyä.

Leena: Mä aattelen, että epämiellyttäväkin kokemus on kiinnostavaa, jos sen pystyy ottamaan niin. Onpa kiinnostavaa, kun en pystynyt hallitsemaan meidän kontaktia.

Elsa: Kuitenkin oltiin aika pehmeällä alueella.

Leena: Ja hitaalla. Jollain tavalla ennakoitavaa.

Leena: Se oli musta liikuttavaa, kun kävi monta kertaa niin, että joku lähti, kun tulin. Jäi aina se lämmin paikka. Joku oli istunut siinä lattialla. Tässä se peppu äsken varmaan oli. Jäi sellanen tyhjä tila. (Työryhmän haastatteluaineisto 14.11.2018)

Esityksessä olikin enemmän kyse yhteisestä tilasta ja siellä tilassa yhdessä liikkuvista olioista, kuten yllä olevat kommentit paljastavat. Oli kiinnostavaa esiintyjän positiosta käsin reagoida erilaisiin pintoihin, toisten ihmisten hengitykseen tai paikan vaihtoihin sekä kosketukseen. Minulle itselleni tila oli pehmeä, paljas ja upottava. Koin uppoavani erityiseen tilaan ryömiessäni kohti kuusen tuoksua, käsilläni reittiä etsien. Haparoiden. Hamuillen.

6. LOPUKSI

Lopuksi kirjoitan siitä, mitä olen oppinut ja miten voisin kantaa näitä asioita mukaan tulevaisuudessa. Miten saisin pidettyä kirkkaana ajatuksen siitä, minkälainen työ on minulle merkityksellistä? Minkälaisessa työskentelyympäristössä tämänkaltainen työ on mahdollista? Miten tanssitaide voisi olla minun tapani olla aktiivinen kansalainen, joka toimii dialogissa yhteiskunnan kanssa?

Lopuksi ymmärrän kirkkaasti oman opinnäytetyöni rajallisuuden ja pienuuden. Ajattelen työtäni avauksena kohti omaa taiteellista ajattelua ja tekijyyttäni, en niinkään valmiina vastauksena mihinkään. Ajattelen taiteilijuuttani matkana, jota etiikkani vahvasti ohjaa. Opinnäytteeni parissa olen saanut oleilla niiden kysymysten äärellä, joita maisteriopintojeni aikana olen pohdiskellut. Olen saanut tilaa sukeltaa hiukan syvemmälle oman praktiikkani ympärillä oleviin kysymyksiin. Olen saanut ehdottaa, kysyä, ihmetellä ja oppia. Ennen kaikkea olen saanut kasvaa. Se tuntuu hyvin tärkeältä. Liikuttavalta. Olen saanut myös ajatuksia, joiden avulla voin jatkaa kasvamistani itsenäisesti näiden opintojen jälkeen. Se tuntuu jo niin valtavalta lahjalta, että siitä on vaikea kirjoittaa.

Huomaan opintojeni aikana maailmankuvani muuttuneen kohti sirpalemaista ajattelua, jossa en edes yritä muodostaa yhtä suurta kokonaisuutta tai aikajanaa, jossa asiat seuraisivat toisiaan järkevässä järjestyksessä. Maailma on muuttunut minulle kaoottisemmaksi, mutta näen sen hyvänä asiana. Tuntuu helpommalta ymmärtää tai ehkä pikemminkin olla ymmärtämättä maailmaa tai hyväksyä maailman tapahtumat, kun lähtökohtaisesti ajattelee elämän olevan kaoottista. (Oma oppimispäiväkirjani 18.04.2018)

Ymmärrykseni omasta situaatiostani ja sen vaikutuksista toimijuuteeni on vahvistunut maisteriopintojeni aikana. Olen oppinut hahmottamaan yhteiskunnallista ja sosiaalista rakennettamme paremmin ja hahmotan oman paikkani siinä selkeämmin. Tämän ymmärryksen syventymisen taustalla ei ole mikään yksittäinen kurssi, luento tai kirja, vaan se on osa sitä

kokonaisvaltaista kasvamisen ja muuttumisen prosessia, joka opintojen aikana on tapahtunut. Jokainen kirjoittamani essee tai luento on osaltaan vienyt ajatteluani eteenpäin. Hahmotan oppimisen prosessina, johon kaikki ympärilläni ja sisälläni tapahtuva vaikuttaa.

On vaikeaa eritellä, mitä olen oppinut prosessin aikana, koska se on osa kokonaisvaltaista ihmisenä kasvuani. Se on osa sitä matkaa, jolla yritän hahmottaa mikä minulle on tärkeää ja mille haluan aikaani antaa. Minkä vuoksi haluan taistella tässä yhteiskunnassa. Yllätyksekseni tämä kasvu koko opintojeni aikana on ollut aivan toisenlaista kuin kuvittelin etukäteen. Kuvittelin irrallisia oppimiskokemuksia ja prosesseja. En kuitenkaan osannut kuvitella, miten yhtäkkiä koko maailma näyttää minulle taiteena ja miten syviä merkityksiä siitä voin löytää. Taide ei jäänytkään luokkahuoneisiin, vaan taide tapahtui yhtä lailla kävellessäni tunturissa. Siellä keskellä loputonta lakkamerta tunsin olevani oikealla tiellä. (Oma toimintatutkimukseni 02.03.2018)

Ajattelen taidetta, elämää ja oppimista. Taiteilijuus on minulle jotakin täysin käsittämätöntä, absurdia ja häviävää. Olen tähän asti vältellyt kutsumasta itseäni taiteilijaksi, mutta yhtäkkiä näen uudenlaisen arvon tämän nimikkeen käyttämisellä. Se kuvaa hyvin sitä todellisuutta, jossa tällä hetkellä työskentelen. Toimijuuteni on näin ollen muuttunut maisteriopintojeni aikana. En ole enää ainoastaan tanssija tai tanssinopettaja ja vaihda rooliani erilaisissa yhteyksissä. Ajattelen työn tekemiseni laajemmin taiteen tekemisenä. En halua määritellä omaa työtäni kovin kapeasti, koska haluan kurkotella kohti tuntematonta. Haluan tehdä työtä, jonka merkitystä en tiedä etukäteen. Haluan tehdä työtä, joka on epämääräistä ja haurasta. Haluan löytää töitä, joissa minua ei sijoiteta kapean ammattinimikkeen toimijuuden mahdollistavaan maailmaan. Haluan tuntea vapauden kokemuksen tehdessäni työtäni. Sellaisen vapauden, joka saa minut unohtamaan, että tässä on kyse työn tekemisestä. Ehkä kyse onkin elämisestä ja siitä, että tuntee olevansa elossa. Taide ja elämä limittyvät, sotkeutuvat ja ympäröivät minua.

Ymmärrän hyvin, että tämä on idealistin puhetta, joka naurattaa minua itseänikin. Jokainen ihminen varmasti perimmältään haluaa tätä samaa. Mikä oikeus minulla olisi tehdä tällaista erityisen merkityksellistä työtä?

Elsa: Ymmärrän tietenkin etuoikeuden taiteen tekemisessä, että monessa työssä on paljon enemmän sellaisia asioita, joiden täytyy tapahtua. Niin kuin mun tanssinopettajan työssä (yksityisessä tanssikoulussa) on asioita, joita täytyy joka viikko tapahtua. Ne rakenteet on sellaiset, että ne määrittävät työn sisältöä. Niin kuin vaikka tunnin pituuden ja työskentely-ympäristön ja sen ketä sinne tunnille voi osallistua. Niitä rakenteita ei pysty heilauttamaan ainakaan kovin nopeella aikavälillä. Tällanen tyhjistä lähtevä prosessi on todella ainutlaatuinen. Että voi vain rauhassa katsoa, että mitä tässä syntyy. (Työryhmän haastatteluaineisto)

Toivon siis toimivani myös tulevaisuudessa tanssitaiteen parissa vapaalla kentällä sellaisissa prosesseissa, joissa minulla on omalakinen toimijuus ja jotka kurkottelevat kohti dialogia yhteiskunnan kanssa. Haluaisin olla mahdollistamassa opinnäytteeni kaltaisia prosesseja itselleni ja muille.

Ajattelen kolmea vuotta opintojeni parissa ja tunnen syvää varmuutta siitä, että vapaa kenttä on nyt minulle helpompi todellisuus. Maailma on enemmän hajallaan, mutta minun on helpompi löytää paikkani siellä. Helpompi ymmärtää oman työni merkitys. (Oma oppimispäiväkirjani 11.12.2018)

Opinnäytteeni tekee näkyväksi eriarvoisuutta, joita rakenteet kannattelevat. Praktiikkani ehdottaa, että rakenteita tulee ja voi huomioida konkreettisilla toimilla. Kysyminen, keskusteleminen, kuunteleminen, tilan antaminen ja kanssakulkijan roolin ottaminen ovat erinomaisia keinoja, joilla on mahdollista vahvistaa omalakisista toimijuutta. Emme voi poistaa erilaisia lähtökohtia ja taustoja, mutta voimme toivottavasti tasoittaa tietä huomioimalla ne.

Konkreettisesti olen oppinut maisteriopinnoissa akateemista kirjoittamisen ja keskustelemisen tapaa. Lisäksi olen vahvistanut englannin kielentaitoani ja selviydyin jopa vierailustani Aucklandin yliopistossa ilman paineita kielen kanssa pärjäämisestä. Nämä osaltaan laajentavat toimijuuttani ja

mahdollisuuksiani sijoittua erilaisiin työtehtäviin tulevaisuudessa ja tekevät matkan varrella eteen tulleista hankalistakin tunteista ja kokemuksista arvokkaita.

Minulla on ilo jatkaa valmistumiseni jälkeen taiteellista työtä yhteiskuntaluokan ja ruumiillisuuden ympärillä olevien kysymysten parissa, Koneen säätiön tuella. Se tuntuu vielä hiukan epätodelliselta - se, että tulee uusia mahdollisuuksia, uusia alkuja ja työni jatkuu. On täysin naurettavaa, että se tuntuu epätodelliselta. Tässä todellisuudessa se kuitenkin tuntuu siltä joka kerta, kun oma työ saa rahoitusta ja sitä kautta lupauksen jatkosta.

On aika hyväksyä, että minun opinnäytteeni on valmis; mitä se sitten ikinä tarkoittaakaan. On aika liikkua eteenpäin. Katson ikkunasta ulos ja tunnen puunlatvan liikkeen liikuttavan ruumistani. Suljen silmäni. Nostan leukani kohti kattoa ja annan pään painon taivuttaa niskarankaani taaksepäin. Ajattelen, että epämääräinen, haparoiva ja herkkä kanssakulkijuus on arvokasta ja ainutlaatuista.

LÄHTEET

- Aaltola, Eliisa & Keto, Sami. 2017. *Empatia: Myötäelämisen tiede*. Helsinki: Into.
- Anttila, Eeva. 2011. *Taiteen tieto ja kohtaamisen pedagogiikka*. Teoksessa *Taiteen jälki: Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä*, toim. Eeva Anttila, sivut 151-175. Helsinki: Teatterikorkeakoulu.
- Buber, Martin. 1993. *Minä ja sinä*. Suom. Jukka Pietilä. Porvoo: WSOY.
- Crenshaw, Kimberle. 1991. *Mapping the margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color*. *Stanford Law Review* 43 (6): 1–19.
- Laitinen, Tuomas. 2011. Katoava elimistö: Itsen rajat esityksessä. Teoksessa *Kokeva keho: Ajatuksia katsojan kehosta esityksessä Todellisuuden tutkimuskeskuksen esitysten valossa*, toim. Julius Elo ja Tuomas Laitinen, sivut 25-48. Helsinki: Todellisuuden tutkimuskeskus.
- Fischer-Lichte, Erika. 2008. *The transformative power of performance: A new aesthetics*. Engl. käännökäs Saskya Iris Jain. Lontoo: Routledge.
- Foster, Raisa. 2016. *Hiljainen kosketus: Kohti ekofilosofista kasvatusta*. Teoksessa *Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakaudella: Avauksia, suuntia, mahdollisuuksia*, toim. Anniina Suominen, sivut 165-175. Helsinki: Unigrafia.
- Freire, Paulo. 2005. *Sorrettujen pedagogiikka*. Suom. Joel Kuortti. Tampere: Vastapaino.
- Guattari, Fe´lix. 1989. *Kolme ekologiaa*. Suom. Anna Helle, Mikko Jakonen & Eetu Viren. Helsinki: Tutkijaliitto.
- hooks, bell. 2016. *Rakkaus muuttaa kaiken*. Suom. Elina Halttunen-Riikonen. Tampere: Niin & näin.
- hooks, bell. 1994. *Teaching to Transgress: Education as the Practice of Freedom*. New York: Routledge.

- Jalkanen, Tiina. 2018. *Tyttötrilogiasta kokemusten kirjoa avaavaan taidepedagogiikkaan*. Acta Scenica 54. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, esittävien taiteiden tutkimuskeskus.
- Järvinen, Katriina. 2010. *Keskiluokan pinnan alta*. Teoksessa *Luokaton Suomi*, toim. Jani Erola, sivut 231-236. Helsinki: Gaudeamus.
- Kokkonen, Tuija. 2017. *Esityksen mahdollinen luonto: suhde ei-inhimilliseen esitystapahtumassa keston ja potentiaalisuuden näkökulmasta*. Acta Scenica 48. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, esittävien taiteiden tutkimuskeskus.
- Käyhkö, Mari. 2014. *Kelpaanko? Riitänkö? Kuulunko? Työläistaustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset*. Sosiologia 1/2014: 4-18.
- Muilu, Eeva. 2016. *Liikkeellä marraskuussa -festivaalin 30-vuotis julkaisu*. Tanssiareena ry: 40-41.
- Nancy, Jean-Luc. 2011. *Ruumiin teatteri*. T & E/2011: 139 – 149.
- Pohjola, Hanna. 2012. *Toinen iho: uransa loukkaantumiseen päättäneen nykytanssijan identiteetti*. Acta Scenica 29. Helsinki: Teatterikorkeakoulu.
- Purhonen, Semi & työryhmä Gronow, Jukka. Heikkilä, Riie. Kahma, Nina. Rahkonen Keijo. Toikka, Arho. 2014. *Suomalainen maku: Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen*. Tallinna: Gaudeamus oy.
- Ranciere', Jaagues. 2014. *Vapautunut katsoja*. Suom. Janne Porttikivi. *Liikkeellä marraskuussa -festivaalin julkaisu*. Tanssiareena ry: 3-23.
- Rantonen, Eila. 2000. *bell hooks: Toisin opettaja*. Teoksessa *Feministejä - aikamme ajattelijoita*, toim. Anneli Anttonen, Kirsti Lempiäinen & Marianne Liljeström, 187-212. Tampere: Vastapaino.
- Rauhala, Lauri. 2014/1983. *Ihmiskäsitys ihmistyössä*. Gaudeamus: Helsinki
- Schechner, Richard. 2016. *Johdatus esitystutkimukseen*. Suom. Sarianna Silvonon. Teatterikorkeakoulun julkaisusarja 48. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.

- Suoranta, Juho. 2005. *Radikaali kasvatus*. Gaudeamus: Helsinki.
- Tolonen, Tarja. 2008. *Yhteiskuntaluokka: menneisyyden dinosauruksen luiden kolinaa?* Teoksessa *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*, toim. Tarja Tolonen, sivut 8–16. Tampere: Vastapaino.
- Törmi, Kirsi. 2016. *Koreografinen prosessi vuorovaikutuksena*. Acta Scenica 46. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, esittävien taiteiden tutkimuskeskus.
- Värri, Veli-Matti. 2018. *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Tampere: Vastapaino.

